

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН

Ижтимоий-сиёсий газета

№ 122 (122), 2020 йил 3 июль, жума

www.yuz.uz yuz.uznews yuz_official yuz.uz_news

ЯПОНИЯ, КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ ВА БАА БИЛАН ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК ИСТИҚБОЛЛАРИ МУҲОКАМА ҚИЛИНДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2 июль кунни мамлакатимиз инвестицион ва ташқи савдо фаолияти прогноз кўрсаткичларининг жорий йил I ярмидаги ижросини муҳокама қилиш, шунингдек, Япония, Корей Республикаси ва Бирлашган Араб Амирликлари билан устувор қўшма лойиҳаларнинг боришини ҳамда савдо-иқтисодий, инвестицион ва молиявий-техник ҳамкорликни кенгайтириш истиқболларини кўриб чиқишга бағишланган видеоконференцияда иштирок этди.

Тадбирда Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги олдига қўйилган вазифалар ижроси тўғрисидаги ҳисоботлар, шу жумладан, инвестицияларни жалб этиш ва экспорт буйича прогноз кўрсаткичларини ҳамда хорижий шериклар билан эришилган келишувларни ўз вақтида амалга оширишга қаратилган комплекс чора-тадбирларга доир тақдирлар тингилди.

Глобал миқёсдаги эпидемиологик вазият ва ундан қайтариб чиқариш чекловлар ўзбекистоннинг инвестицион ва ташқи савдо фаолиятига бевосита таъсир кўрсатиб, тадбиркорлар учун молиялаштириш, қурилиш, ишлаб чиқаришда зарур хомашё ва ускуналарни етказиб бериш масалаларида маълум тўсиқлар яратилгани таъкидланди.

Шу муносабат билан мамлакатимиз ишлаб чиқарувчилари ва экспортчиларини ўз вақтида қўллаб-қувватлаш буйича чоралар қўрилди.

Бу билан бирга, тижорат банклари етарли ресурслар билан таъминлаш мақсадида халқаро молиявий институтларнинг 1,2 миллиард доллар миқдоридagi маблағлари жалб этилди.

Ҳисобот даврида умумий қиймати 1,8 миллиард долларлик 28 та йирик инвестиция лойиҳасини амалга ошириш ҳисобига 3,8 мингта янги иш ўрни яратилишига эришилди.

Худудларни ривожлантириш дастурлари доирасида умумий қиймати 9,5 триллион сўмлик 2049 та йирик инвестиция лойиҳаси амалга оширилди, бу 27 мингта янги иш ўрни яратиш имконини берди.

Бинобарин, бугунги кунда қатор тармоқларда коронавирус пандемияси билан боғлиқ хатлар таъсири остида инвестицияларни ўзлаштиришнинг прогноз кўрсаткичларини бажариш кечикаётгани таъкидланди. Шу муносабат билан давлатимиз раҳбари 2020 йил якунига қўра, қўзланган натижаларга сўзсиз эришиш мақсадида амалга оширилиши режалаштирилган инвестиция лойиҳаларининг кўрсаткичлари ва рўйхатларини қайта кўриб чиқиш топширигини берди. Йил якунига келиб, мамлакатимиз иқтисодиётига жалб қилинган инвестициялар ҳажми 9,9 миллиард долларни, шу жумладан, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар — 6,8 миллиард, халқаро молиявий институтлар маблағлари — 3,1 миллиард долларни ташкил этиши кутилмоқда.

Иқтисодий тараққиётнинг муҳим драйверларидан бири сифатида экспорт фаолиятини қўллаб-қувватлаш чораларига алоҳида эътибор қаратилди. Жорий йилнинг 6 ойи якунига қўра, мамлакатимиз корхоналари томонидан 6,1 миллиард долларлик маҳсулот экспорт қилингани таъкидланди. Айни пайтда экспорт фаолиятига 950 та янги корхона жалб этилди, хорижга янги 85 та номдаги маҳсулот етказиб бериш ўзлаштирилди, шунингдек, қўшимча 4 та давлат бозорига чиқилди.

Жаҳондаги иқтисодий вазиятнинг беқарорлиги ҳамда глобал бозордаги талаб ва таклифнинг пайсишини эътиборга олиб, жорий йилнинг иккинчи

ярмида экспорт салоҳиятини ошириш мақсадида Республика комиссияси пандемия оқибатидаги ташқи омишлар мамлакатимиз ташқи иқтисодий фаолиятига кўрсатиши мумкин бўлган салбий таъсирни камайтириш буйича чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш вазифаси юклатилди.

Қўрилган чора-тадбирлар натижасида Ўзбекистон экспорти йил якунига бориб 17,1 миллиард долларни ташкил этиши кутилмоқда.

Кейинги йилларда ушбу мамлакатлар билан ўзаро товар айирбошлаш кўрсаткичлари муттадил ошиб бормоқда, олий даражадаги учрашувлар якунлари буйича қабул қилинган "йўл хариталари" доирасида турли тармоқларда янги кооперация лойиҳалари амалга оширилмоқда.

Ийгилишда амалдаги лойиҳаларни ўз вақтида амалга ошириш ҳамда инвестицион ҳамкорликни мустаҳкамлаш буйича янги тақдирлар ишлаб чиқишга алоҳида эътибор қаратилди.

Мамлакатимизда япониялик шериклар билан ҳамкорликда геология, кимё ва нефть-кимё, банк-молия, соғлиқни сақлаш ва таълим каби соҳаларда умумий қиймати 5,6 миллиард долларлик 48 та лойиҳа амалга оширилаётгани таъкидланди.

Хусусан, "HIS" компанияси билан меҳмонхона мажмуаларини қуриш, "Isuzu" ва "Itochu" компаниялари билан "SamAuto" қўшма корхонасининг ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш, Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JICA) билан Навоий иссиқлик электр станциясида энергетик блоклар барпо этиш буйича ва қўллаб-қувватлаш муваффақиятли амалга оширилмоқда.

Пандемияга қарамай, жорий йилда икки мамлакат ҳукуматлари ва ишбилармон доиралари ўртасидаги ўзаро мулоқотлар, шу жумладан, замонавий ахборот технологиялари орқали анча фаоллашгани қайд этилди.

Ийгилишда давлатимиз раҳбари аниқ иқтисодий дастур ва лойиҳаларни илгари суриш орқали Ўзбекистон — Япония амалий ҳамкорлигини кенгайтириш зарурлигини алоҳида таъкидлади.

Корей Республикаси билан икки томонлама ҳамкорлик ҳам кейинги йилларда ижобий суръат билан ривожланимоқда. Жорий йилнинг бошидан буён товар айирбошлаш қарийб 1 миллиард долларга етди, Жанубий Корей капитални иштирокида 60 та янги корхона ташкил этилди, уларнинг умумий сони эса 855 тага етди.

Жорий йилда Тошкент шаҳрида кўп тармоқли болалар тиббиёт маркази ҳамда Фарғона шаҳрида Ўзбекистон — Корей халқаро университетини ташкил этиш буйича лойиҳалар муваффақиятли амалга оширилгани, улар доирасида мингта янги иш ўринлари яратилгани таъкидланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан жорий йил 17 апрель кунни Тошкент вилояти Зангиота туманида тамал тоши қўйилган

Иновацион илмий ишлаб чиқариш фармацевтика кластерини қуриш ишлари жадал давом этмоқда. Ушбу лойиҳа доирасида Фармацевтика техника университети ҳамда дори воситаларини ишлаб чиқариш буйича замонавий қувватларни ташкил этиш кўзда тутилган.

Қишлоқ ҳўжалиги, АКТ, соғлиқни сақлаш, кимё, енгил, электротехника, фармацевтика ва заргарлик саноати, таълим ва иновациялар каби соҳалар ҳамкорлигининг истиқболли йўналишлари сифатида белгиланди.

Корей халқаро ҳамкорлик агентлиги (KOICA) ва Иқтисодий тараққиёт фонди орқали молиявий-техник кўмак дастурлари доирасида умумий қиймати 750 миллион доллардан зиёд хорижий инвестицияларни ўзлаштириш кўзда тутилмоқда.

Умуман, эришилган келишувларни тўлиқ рўй-роҳа чиқариш 50 мингдан ортиқ янги иш ўринларини яратиш, ишлаб чиқариш ҳажмларини 4,1 миллиард долларга, экспорт ҳажминини эса 1,14 миллиард долларга ошириш имконини беради.

2019 йилда Бирлашган Араб Амирликларига амалга оширилган олий даражали ташриф якунида салмоқли икки томонлама ҳужжатлар тўплами, шу жумладан, савдо-иқтисодий ва инвестицион битимлар имзоланган эди. Энергетика, инфратузилма, кимё ва нефть-кимё, қишлоқ ҳўжалиги, туризм ва бошқа соҳаларда қўшма лойиҳаларни амалга ошириш режалаштирилмоқда.

Бугунги кунда умумий қиймати 4 миллиард доллардан ортиқ аниқ лойиҳалар ишлаб чиқилмоқда. БАА сармояси иштирокидаги корхоналар сони 141 тани ташкил этапти. Амириклар компаниялари билан келишувлар ўз натижасини бераётгани таъкидланди.

Хусусан, "Masdar" компанияси Навоий вилоятида 500 МВт қувватига эга шамол электр станцияси қурилишига инвестиция киритмоқда, сармояларнинг умумий ҳажми эса 500 миллион доллардан ошади.

Абу-Даби тараққиёт фонди иштирокида эълон қилинган капитални 1 миллиард доллар бўлган қўшма инвестиция компанияси таъсис этилди. Компания илк лойиҳаларни молиялаштиришни бошлади. Шунингдек, Абу-Даби тараққиёт фонди Самарқанд шаҳрининг инфратузилмасини модернизация қилишда иштирок этмоқда.

БААнинг "Mubadala" давлат инвестицион компанияси билан энергетика соҳасида ҳамда углеводородлар қазиб олишни кўпайтириш ва уларни чўқур қайта ишлашни ташкил этиш буйича лойиҳалар ишлаб чиқилмоқда.

Президент Шавкат Мирзиёев Япония, Корей Республикаси ва БАА билан ҳамкорлик буйича "йўл хариталари"нинг 2020 йил учун белгиланган чора-тадбирларини тўлиқ ва сифатли бажариш зарурлигини таъкидлади.

Ийгилишда муҳокама қилинган масалалар буйича мутасадди вазирлик ва идоралар раҳбарларининг ҳисоботлари тингилди, аниқ вазифа ва чора-тадбирлар белгилаб берилди.

ЎЗА

ЎЗБЕКИСТОН ПРЕЗИДЕНТИНИНГ РОССИЯ ПРЕЗИДЕНТИ БИЛАН ТЕЛЕФОН ОРҚАЛИ МУЛОҚОТИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2 июль кунни Россия Федерацияси Президенти Владимир Путин билан телефон орқали мулоқот қилди.

Сўхбат аввалида давлатимиз раҳбари Владимир Путинни муҳим сиёсий тадбир — Россия Федерацияси Конституциясига тузатишлар киритиш буйича умуммиллий овоз бериш жараёни муваффақиятли ўтказилгани билан самимий табриклади.

Президентлар фашизм устидан қозонилган Ғалабанинг 75 йиллигига бағишланган тантанали тадбирларда Ўзбекистон Республикаси делегациясининг иштироки доирасида Москва шаҳрида ўтган икки томонлама учрашувнинг самарали натижаларини қатта мамнуният билан қайд этдилар.

Давлат раҳбарлари Ўзбекистон — Россия стратегик шериклик ва иттифоқчилик муносабатларини янада мустаҳкамлаш, кўп қиррали ҳамкорликни кенгайтириш бора-бора қатъий эканликларини яна бир бор тасдиқладилар.

Бўлажак олий даражали ташрифлар кун тартибидagi масалаларга, шунингдек, коронавирус инфекцияси глобал миқёсда тарқалишининг мамлакатларимиз ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқаларга салбий таъсирини камайтириш буйича ўзаро мувофиқлашган чора-тадбирларни давом эттиришга алоҳида эътибор қаратилди.

Мулоқот чоғида халқаро сиёсатнинг долзарб масалалари юзасидан ҳам фикр алмашилди, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ва Шанхай ҳамкорлик ташкилоти саммитларига тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказиш масалалари кўриб чиқилди.

Сўхбат ҳар доимгидек самимий, очиқ ва дўстона руҳда ўтди.

ЎЗА

Муносабат

Тадбиркорлик даражасига кўтарилаётган деҳқончилик

Бир вақтлар томорқада кундалик эҳтиёжлари учун зарур бўладиган озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириб, истеъмолдан ортиганини қишга ғамлайдиган халқимиз бугунги кунда яратилаётган имкониятлар туфайли кичик ердан унумли фойдаланиб, томорқа майдонини даромад манбаига айлантирмоқда.

Давоми 2-бетда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ «АҲОЛИ ТОМОРҚАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚАРОРИ ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ

Сўнгги йилларда республикада деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгаларига ажратилган майдонлардан самарали фойдаланиш, уларнинг ҳўқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ аҳолисининг бандлиги ва турмуш даражасини ошириш буйича тизимли ишлар амалга оширилмоқда.

ҚАРОРГА МУВОФИҚ

аҳоли томорқаларига кафолатланган кўчат ва уруғларни тизимли етказиб беришни ташкил этиш учун "Томорқа хизмати" МЧЖларга иссиқхона, совуғтқичи омборхоналар, чорвачилик мажмуалари қуриш учун асосланган ҳисоб-китобларга мувофиқ ер майдони ажратилади.

Аҳоли томорқаларига кафолатланган кўчат ва уруғларни тизимли етказиб бериш, маҳсулотларни сотишни ташкил қилиш учун вилоятлар ва туман (шаҳар)лар марказида деҳқон бозорларида, аҳоли гавжум пунктларида "Томорқа хизмати" МЧЖлар учун махсус савдо майдонлари ажратилади.

Тижорат банклари билан биргаликда Ўзбекистон Республикаси Марказий банкнинг асосий ставкасида уч ой имтиёзли давр билан бир йил муддатга 4 фоиз банк маржасини ҳисобга олган ҳолда аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланиш йўналишида 2 миллион сўмгача Оилавий тадбиркорлик маркази ҳулосасисиз On-line тарзда томорқа ер эгаларига микрокредитлар ажратиш механизми жорий этилади.

2023 йил 1 январга қадар

"Томорқа хизмати" МЧЖ ҳамда қишлоқ ҳўжалиги кооперативларига бериладиган кредитлар буйича кредит суммасининг 50 фоизига, бироқ 3 миллион сўмдан ортиқ бўлмаган ҳажмда кафилилик берилиши белгиланади.

Фермер, деҳқон ҳўжалиги ва томорқа ер эгалари, "Томорқа хизмати" МЧЖ ва қишлоқ ҳўжалиги кооперативларига Фермер, деҳқон ҳўжалиги ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан Тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси тўғрисидаги низом талабларини ҳисобга олган ҳолда, ажратиладиган кредитлар фоиз ставкасининг 7,5 фоизли пунктигача қоплаб бериш тизими жорий этилади.

Ўзбекистон фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги, Сув ҳўжалиги вазирлиги билан биргаликда ҳар йили 1 апрель ва 1 августга қадар сув таъминоти огир ҳудудлардаги аҳоли томорқаларида қазиландиган қудуқларнинг манзилли дастурини шакллантиради ва тасдиқлайди.

Ўзбекистон Республикаси Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги Ўзбекистон фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши билан биргаликда аҳоли ўртасида тушунтириш ишларини олиб бориб, коронавирус пандемиясининг салбий оқибатларини юмшатиш мақсадида озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажминини ошириш учун аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланган ҳолда икки марта ҳосил олиш ишларини ташкил этади.

Тошкент давлат аграр университети, Фарғона вилояти Қува туманидаги Томорқа ер участкаларини ривожлантириш илмий-амалий маркази "Томорқа хизмати" МЧЖлар тақдирлари асосида уларнинг ҳодимларини ва бирга ишловчи томорқа ер эгаларининг малакасини оширишни тизимли ташкил этади.

Муносабат

Тадбиркорлик даражасига кўтарилаётган деҳқончилик

Бошланиш 1-бетда

Сўнгги йилларда юртимизда деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларига ажратилган майдонлардан самарали фойдаланиш, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ аҳолисининг бандлиги ва турмуш даражасини оширишга қаратилган тизимли ишлар йўлга қўйилди. Натижада бугун 4,5 миллиондан ортиқ томорқа ер эгаси ўз ихтиёридаги 434,7 минг гектар ер майдонини деҳқончилик билан машғул. Мамлакатимизда етиштирилаётган картошканинг 84 фоизи, सबавот маҳсулотларининг 71 фоизи, полиз, узум ва меваларнинг 55-60 фоизи, чорвачилик маҳсулотларининг 90 фоиздан ортиги аҳоли томорқалари ҳиссасига тўғри келади.

Ўтказилган таҳлил натижалари томорқа ерларидан самарали фойдаланиш, томорқа хизмати қорхоналарининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, улар фаолиятини янада кенгайтириш, аҳоли хонадонларини қамраб олиш даражасини ошириш, етиштирилаётган маҳсулотларни экспорт қилиш бўйича қўшимча имкониятлар мавжудлигини кўрсатмоқда.

Президентимизнинг 2020 йил 30 июндаги “Аҳоли томорқаларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори бу борадаги имкониятларни янада ошириш, одамларнинг ўз томорқасидан даромад топиш манбаларини кенгайтириш, уларга кўпроқ қулайликлар яратишда яна бир ҳуқуқий асос бўлди. Мазкур яратилган имкониятларни 4 гуруҳга ажратиш мумкин.

Биринчидан, қарорда “Томорқа хизмати” МЧКларга иссиқхона, совутгичли омборхоналар, чорвачилик маҳсулати қуриш учун асосланган ҳисоб-китобларга мувофиқ ер майдонни ажратиш белгиланди. Мазкур қорхоналарнинг ўз ер майдонларига эга бўлиши қўнатиқликка ихтисослашган 20-30 сотиқли иссиқхоналар қуриб, уларда қарфопланган қўнатиқ етиштириш ва аҳоли хонадонларига етказиб бериш имкониятини яратди.

Шунингдек, жорий йилда аҳоли томорқаларида эртак, тақорий ва тўқсонбости экинлар экиш орқали 10,5 млн. тонна ҳосил олиш белгиланган. Айрим ҳудудларда “Томорқа хизмати” қорхоналари аҳоли томорқаларида етиштирилган маҳсулотларни қабул қилиб олгандан сўнг уларни сотиш учун жой муаммоси юзага келади. Қарор билан марказий деҳқон бозорлари ва гавжум аҳоли пунктларида улар учун савдо майдончалари ажратилиши эса мазкур муаммонинг самарали ечими бўлади.

Иккинчидан, “Томорқа хизмати” МЧКлар, томорқа ер эгалари ва қишлоқ хўжалиги кооперативларига молиявий жиҳатдан кўмак бериш, хусусан, Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан кластер усулида фаолият юритадиган “Томорқа хизмати” МЧКларга 3 йил муддатга кредит ёки уларнинг устав капиталига кейинчалик сотиш ҳуқуқи билан улуш ажратиш ҳамда аҳоли томорқаларида етиштирилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини саклаш учун 20-30 тоналлик кичик ҳажмли совутгичлар барпо этиш учун кредит ажратиш белгиланди. Ҳозир мазкур йўналишда 120 та “Томорқа хизмати” қорхонасини йирик томорқачилик кластерларига айлантириш ва аҳоли хонадонларида етиштирилган маҳсулотлар учун 20-30 тоналлик совутгичлар барпо этиш учун 130 млрд. сўм маблағ ажратиш мўлжалланмоқда.

Шунингдек, қарорда тижорат банклари билан биргаликда, Марказий банкнинг асосий ставкасида уч ой имтиёзли давр билан бир йил муддатга 4 фоиз банк маржасини ҳисобга олган ҳолда, аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланиш йўналишида 2 миллион сўмгача Оилавий тадбиркорлик маркази ҳуқуқсизлиги онлайн тарзда томорқа ер эгаларига микрокредитлар ажратиш механизмининг жорий этиш топширилди. Туман ишчи гуруҳлари томонидан аҳоли хонадонларида экин экиш ҳолати ўрганилганда, аксарият экин экилмаган хонадонлар ерга ишлов бериш учун имконияти йўқлиги, бироқ уларга онлайн тарзда кредит ажратилса, мазкур хизматдан фойдаланган ҳолда ерга ишлов бериш имконияти юзага келиши аниқланди. Демак, ушбу бандни амалиётга фаол таътиқ этиш орқали кўпроқ аҳолини иш билан банд қилиш имконияти пайдо бўлади.

Жорий йилда ушбу мақсадларни амалга ошириш учун Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан

Оилавий тадбиркорлиқни ривожлантириш давлат дастури доирасида 75 млрд. сўм ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 30 январдаги “Деҳқон хўжаликлари ва аҳоли томорқалари ер участкаларидан янада самарали фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида”га қарори асосида 75 млрд. сўм ажратилиши кўзда тутилган.

Тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси томонидан 2023 йил 1 январга қадар “Томорқа хизмати” МЧК ҳамда қишлоқ хўжалиги кооперативларига бериладиган кредитлар бўйича кредит суммасининг 50 фоизигача, бироқ 3 млрд. сўмдан ортиқ бўлмаган ҳажмда кафилиқ берилиши ҳамда кредит фоизлари миқдорининг юқорилиги, гаров таъминотидаги қийинчиликлар сабабли қўллаб қорхоналарда кредит олишда муаммолар мавжуд эди. Қарор билан эндиликда Фермер, деҳқон хўжалиги ва томорқа ер эгалари кенгаши “Томорқа хизмати” МЧК ва қишлоқ хўжалиги кооперативларига Фермер, деҳқон хўжалиги ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан Тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси тўғрисидаги низом талабларини ҳисобга олган ҳолда, ажратиладиган кредитлар фоиз ставкасининг 7,5 фоизигача қоплаб берилиши тизими жорий этилиши ташаббускорларнинг тўлов қобилиятини оширади. Шунингдек, мазкур йўналишдаги тадбиркорларни янада қўллаб-қувватлаш мақсадида 2022 йил 1 январга қадар 6 турдаги асосий воситалар — автомобиль рефрижераторлари, мотокультиваторлар, инкубатор ва брудерлар, бир ўқли тракторлар, минитракторлар, иссиқхоналарни олиб киришда божхона божининг (божхона расмийлаштируви учун тўлов ва қўшилган қиймат солиғидан ташқари) ноль ставкалари белгиланди.

Учинчидан, сув таъминоти оғир ҳудудларда аҳоли хонадонларида артезиан қудуқлари қазиб билан боғлиқ харажатларнинг бир қисмини қоплаб бериш, мазкур қудуқларнинг кредитлар ҳисобига қазилиши ва ушбу кредитлар бўйича фоизларнинг ойма-ой тўланиши томорқа ер эгалари учун молиявий қийинчилик келтираётганлиги сабабли сув таъминоти оғир 51 669 та аҳоли хонадонини (5,1 минг гектар ер майдонига) Инкирозга қарши курашиш жамғармаси томонидан субсидия ажратиш белгиланган бўлди. Унга қўра, Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган тартиб асосида камида 30 та аҳоли томорқасини суғориш учун ер ости сувлариға қудуқларни бурғулаш харажатларининг 70 фоизини, бироқ 120 миллион сўмдан ошмайдиган қисмини қоплашға субсидия ажратиладиган бўлди.

Шунингдек, тегишли идоралар ҳар йили 1 апрель ва 1 августга қадар сув таъминоти оғир ҳудудлардаги аҳоли томорқаларида қазиладиган қудуқларнинг манзилли дастури шакллантирилади.

Тўртинчидан, аҳоли хонадонларига сифатли қўнатиқ ва уруғлар етказиб бериш ҳамда хизмат кўрсатиш даражасини ошириш бўйича Ўзбекистон қишлоқ хўжалигини ривожлантириш стратегияси доирасида илк бор Фарғона вилоятида замонавий инновацион “Агрохизматлар маркази” фаолиятини йўлга қўйиш белгиланди.

Мазкур марказда аграр соҳанинг 15 та илмий-тадқиқот институтли олимлари ҳамда 30 дан ортиқ маҳаллий ва хорижий агробизнес вакиллари доимий фаолият юритади.

Ҳудудий марказ томонидан “Ягона дарча” тамойили асосида давлат-хусусий шериклик шартларида агросаноат мажмуиға 500 дан ортиқ хизмат кўрсатилади, янги турдаги инновацион технологиялар асосида 40 дан ортиқ хизмат, жумладан, геохаборот тизимлари, дрон хизматлари, ҳалқаро стандартлар, “Organic”, “Global GAP” ва “Halo” сертификатлари жорий этилади.

Бир сўз билан айтганда, аҳоли ўз томорқасидан самарали фойдаланиб, оиласи ва маҳаллий бозорларимиз учун сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари етиштириши, бу орқали ўзини ўзи банд қилиб, меҳнати ортидан мўймай даромад топиши учун бarchа имкониятлар яратилапти. Қувонарлиси, ана шу боришлар асосида томорқа ерларидан унумли фойдаланиб, деҳқончиликни тадбиркорлик даражасига олиб чиқаётган инсонлар сони кун сайин ортиб бормоқда.

Фахриддин СУЮНОВ,

Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши бўлим бошлиғи

Янги тажриба

Андижонда соя экини гуллади

Абдурауф ҚОРЖОВОВ,
иктисодий шарҳловчи

Телефондан қувончи ва хаяжонли овоз эшитилди. — Мен, Дилором ошанизмани. Андижондан, Балиқчидан телефон қилияман. Мана, гўза қатор ораларидаги соя ўсимлигининг кеч экилганига қарамай, гуллади. Дилором Ёрматова — қишлоқ хўжалиги илмига ўз ҳаётини бағишлаган олима. Фан доктори, профессор. Илмий ишини айнан соя ўсимлиги бўйича ёқлаган, пахта қатор ораларига бу экинни экиш бўйича тажрибалар ўтказиб, унинг қони фойда эканини амалда исботлаган.

Ошанинг ҳозирги қувончи замирида аслида қатта маъсуллик залвори бор. Чунки Ўзбекистон шароитида бу йил биринчи мартаба Андижон вилоятида кенг майдонда гўза қатор ораларига соя ўсимлиги экилди. Бу жараёнда олима илмий ва амалий маслаҳатчи сифатида фаол иштирок этяпти.

Илм ва ақл билан

Президентимиз жорий йилнинг 21–22 май кунлари Андижон вилоятида бўлиб, Олтинқул туманидаги “Қўнча водий баҳори” фермер хўжалиги далаларидаги экинларни кўздан кечириб экан, гўза қатор ораларига соя ўсимлиги экиш ва бу борада Андижон тажрибасини яратиш бўйича кўрсатмалар берганди.

— Фермер далага режа учун эмас, даромад учун кириши керак, — деганди давлатимиз раҳбари. — Соя экилса, битта майдондан икки баробардан зиёд даромад олиш, яна кўпроқ одамларни иш билан таъминлаш мумкин. Ундан олинмайдиган мой ҳам, омихта ем ҳам жуда сифатли, бозорбоп. Тўғри, бу қийин. Лекин қайси иш осон? Ҳақиқатан, осон ишнинг ўзи йўқ. Лекин Президентимизнинг ўзи худди шу ерда деҳқон ва мутахассислар билан суҳбатда қайд этганидай, ҳар қандай оғир ишни илм ва ақл билан ҳал этса бўлади.

23 май куни Андижон вилояти пахтачиллик соҳаси фермерлари, олиму мутахассислари бир жойга йиғилишиб, гўза қатор ораларига соя экини экиш учун ерларни танлаш, уни қандай экиш, парваришлаш бўйича кенгашиб олинди. Унда Тошкентдан тақлиф этилган Дилором Ёрматова ҳам қатнашиб, бу ўсимлиқнинг ўзига хос хусусиятлари, агротехник тадбирларни ўтказиш тартиблари ҳақида батафсил тушунтириш берди.

Ана шундан буён “Сояча ола” Андижонда. Уни фермерлар шундай, деб аташди. Гўза қатор ораларига соя экилган ҳар бир даладаги аҳолини уруғ қандай унганини, ҳатто ҳар бир деҳқоннинг бу янгиликка муносабатини яхши билади. Чунки Дилором Ёрматова ҳар куни улар ёнида...

Соя ҳақида икки оғиз сўз

Маълумотларга қўра, экин майдонлари ҳажми бўйича соя бўғдой, шол, маккажўҳоридан кейинги ўринни эгаллайди, 100 млн. гектарга яқин майдонга экилиб, ер шароити аҳолисининг яриямдан қўли фақат унинг ёнида истеъмол қилади. Соя ўсимлиги дони ва оқсилдан тўрт юздан зиёд турли маҳсулот тайёрланади ва улар халқ хўжалигининг барча соҳаларида ишлатилади. Шунингдек, соя дони таркибида ҳайвон оқсилда учрайдиган барча алмашлар бўлмайдиган аминокислоталарини сақлайди. Шунинг учун соя оқсилдан сут, қатиқ, творог, пишиқ, турли гўштлар, экологик тоза сифатли мой, туҳум порошокдан тортиб, қон плазмалари, кўзойнақлар учун сифатли линзаларга чала олинади.

Чорвачиликда соя маҳсулотлари энг

сифатли ва тўйимли ем-хашак ҳисобланади. Унинг 100 килограмм дони таркибидаги протеин 134,8 озуқа бирлигини сақлайди. Бу кўрсаткич бошқа бирорта донли ёки дуккакли экинда учрамайди.

Соя дуккакли ўсимлик сифатида ўз илдириги орқали ҳаводан соф азотни ўзлаштириб олади ва тупроқни азот билан бойитида. Мазкур экин экилган далада тупроқнинг микрофлораси яхшиланади, тупроқда биологик ва экологик тизим вужудга келади.

Мамлакатимизда асосан ёғ-мой саноати учун соя етиштириб келинади. Агар мазкур дуккакли экин 2016 йилда 1300 гектар майдонда парваришланган бўлса, 2019 йилда 16,2 минг гектарни ташкил этган.

Янги тажрибанинг ўзига хос жиҳатлари

Дилором Ёрматованинг айтишича, 2009 – 2010 йилларда пахта қатор ораларига соя экиш бўйича Сирдарё вилоятининг Бобўт тумани фермерлари билан ҳамкорликда иш олиб борган. Хусусан, “Садриддин ота” фермер хўжалигида 1,2 гектар майдонда кичик тажриба ўтказилган. Саялқаларга бир йўла чигит ва соя уруғлари аралаш ҳолда солиниб, ҳар бир гектар майдонда 110 минг тул гўза ва 100 минг тул соя ниҳолни униб чиққан. Натижада 700 килограмм соя дони ва 41 центнердан пахта ҳосили олинган. Бунинг учун қўшимча агротехник тадбирлар ўтказилмади. Суғориш сони ва меъёри ҳам ўзгармади, қўшимча харажатлар сарфланмади.

Туманининг бу ва бошқа фермер хўжаликларида ўтказилган тажрибалар шу йилнинг ўзидаяқ ҳосилдорлик 7-8 центнер ошганини кўрсатди. 2010 йилда Сирдарё вилоятида 600 гектардан зиёд майдонда соя пахта билан аралаш ва қўшқаторлаб экилди. Баҳорда фермерларни таажжубга солган ҳолат шунда эдики, соя экилган ерларда қатқалоқ бўлмади, чигит тўлиқ униб чиқди. Далада эрмай қолган азотли ва фосфорли ўғитларни тайёр ҳолга келтирди, илдириги орқали тўплаган азот тупроқни таркибини яхшилади.

Пахта билан соя экинлари аралаш экилганда республикамизда яратилган эртапишар навлари, чет мамлакатлардан келтирилган ўртапишарларни танланиши яхши самара беради. Чунки улар илми ойининг учинчи ўн қўнлигида ёки кечи билан август ойининг бошида пишиб етилади ва йиғиб олинади.

Андижон шароитида эса бугунги ҳолат тубдан бошқача. Унинг ўзига хослиги шундаки, соя уруғларини чигит билан биригикда эмас, балки алоҳида экишга тўғри келди. Гўза қатор ораларини ишлаш пайтида униб чиққан соя ниҳолларига зарар етказмаслиги, умуман олганда, агротехник тадбирлар ҳар иккала ўсимликка халал бермаслигини таъқозо қилади.

Аслида бу икки экиннинг парвариши ва агротехникаси билан бир-бирига нисбатан ўхшаш ҳисобланади. Соя ҳам гўзага ўхшаш

тик ўсади, бўйининг баландлиги навларига қараб ўзгаради ва 50 сантиметрдан 2 метргача бўлади. Пахта орасига экилганда, албатта, эртапишар, ўсув даври 70-85 кун бўлган, паст бўйли гўза навлари танлаб олинади. Соянинг илдири гўза илдирига ўхшаб ўқ илдири бўлади, барглари ҳам сатҳи қатталиги билан бир-бирига ўхшаш.

Қишлоқ хўжалиги вазирлиги маълумотиға қўра, мамлакатимиздаги илмий муассасалар ва уруғчилик хўжалиқларидан, шунингдек, хорижий мамлакатлардан 510 тоннадан ортиқ соя уруғи махсус рейсларда юртимизга олиб келиниб, Андижон вилояти фермерларига етказиб берилди.

Бу йилги синов натижаси, эртанги куннинг аниқ режаси

— Биз Андижонда соя уруғини қадашга киришганимизда далада ўсиб турган гўзанинг бўйи 15-17 сантиметр атрофида эди, — дейди Дилором Ёрматова. — Бундан ташқари, гўзанинг қатор ораси кенлиги айрим майдонларда 60 сантиметр бўлса, бошқа бирларида 76 ва 90 сантиметр кенлигида экиланди. Ҳар бир фермер ўзидаяқ мавжуд техника воситалари асосида уруғ қадаган ва ниҳолларни парваришлаганди. Шундай кезде гўза қатор ораларига соя уруғларини оқилана жойлаштириш масаласи олдимизда қўндалган турарди.

Мутахассислар билан маслаҳатлашиб, гўза энг кеч экилган майдонларни танлаб олди. Даставвал, соя экин уруғлари қўлда экилди. Аммо андижонлик муҳандис ва фермерлар ишбилармон эмасми, гўза қатор ораси 76 ва 90 сантиметр бўлган майдонларда техника ёрдамида ҳар гектарига 25-30 килограммдан уруғ сарфланиб, 4-5 сантиметр чуқурликка қадашнинг улдасидан чиқди. Масалан, гўза қатор ораси 90 см. бўлган далада турткини қатордаги маркер юрадиган жўлақ ичига ҳар икки томонига соя уруғлари экишга саялқалар мослаштирилди. Қўрғонтепа туманидаги “Оқ сув” экспериментал хўжалигидаги ана шундай майдонларда ҳам пуштаннинг устидаяқ плёнка кесилиб, техника билан соя уруғлари экилди.

Эндиғина суғорилган майдонларда тупроқдаги нам билан соя уруғлари 4-5 кунда униб чиқди. Лекин суғорилмаган далада экиш олдида сув қуйиш лозим эди. Бу тавсия фермерларга унчалик ёқмасди. Чунки улар гўзаларнинг гавлаб кетишидан эҳтиёт бўлишарди. Шу боис, тушунтириш ишларини қўп ва хўп олиб боришга тўғри келди. Айни кезде суғориш тадбирлари омиқкорлик билан ўтказилиб, бу майдонларда ҳам соя ниҳоллари тез қўқаришига эришилди.

Жалақудуқ туманидаги “Яхши ниятли фирдавс” “Нурли келажак рамзи”, Балиқчи туманидаги “Ол омад”, “Сортепа ривож”, Хўжаобод туманидаги “Меҳнаткаш”, “Абдували” фермер хўжаликларида кўзни қувонтириган даражада соя қўнатиқлари олинди ва улар ҳосилга кирди.

Мазкур йилда вилоятнинг 10 минг гектар майдонига гўза қатор ораларига соя уруғлари турли усулда экилиб, синаб кўриляпти ва кейинги мавсумнинг аниқ режалари белгиланганлиги.

— Албатта, янги тажрибанинг шаклланиши ташаббускор илгор фермерларга кўп жиҳатдан боғлиқ, — дейди Дилором Ёрматова. — Ҳар бир янгилик, ўз навбатида, фидойиликни, ҳузур-ҳаловатдан кечиб, тер тўкишни, ўргатиш-тарғиб қилишни тақозо этади. Андижонда бундай фидойи одамлар кўп. Шу боис, Президентимиз гўза қатор ораларига соя экиш тажрибасини йўлга қўйишда Андижоннинг танлагани ҳам бежиз эмас. Ҳар бир фермер ва мутахассис бу ишончли оқлашга астойдил ҳаракат қилипти. Албатта, ҳайри ният билан бошланган бу илгги тажриба мукаммаллашиб боради, келгуси мавсум учун қатта мактаб бўлади. Шу нарса ҳозирдан аёни, соянинг гўза билан қўшиб экилиши натижасида, биринчидан, тупроқ унумдорлиги ошади, иккинчидан, фермернинг оладиган даромади қўлади, бир майдонда ҳам пахта, ҳам соя дони йиғиб олинади, учинчидан, кейинги йилларда пахта ҳосилдорлиги гектарига 8-10 центнер ортида.

Эътироф

Бахтиёр МУСТАФОЕВ,
Ўзбекистон Республикаси
Президенти ҳузуридаги Стратегик
ва минтақалараро тадқиқотлар
институтининг марказ раҳбари

Бугун дунёда деярли барча давлатлар қоронавирус пандемияси натижасида вужудга келган инкирознинг салбий оқибатларини бошидан кечириётган бир вақтда Жаҳон банки Ўзбекистоннинг иқтисодиёти 2020 йилда 1,5 фоиз, 2021 йилда эса 6,6 фоиз ўсшини баъорат қилиши, албатта, жуда юксак эътирофдир.

Изчил ислохотлар — иқтисодий барқарорлик гарови

Жаҳон банки сингари етакчи халқаро молия институтининг Ўзбекистон иқтисодиёти истиқболлари тўғрисидаги бу баъорати, аввало, мамлакатимизда сўнгги йилларда Президентимиз бошчилигида давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларида чўқур таҳлилларга ва тизимли ёндашувга асосланган ислохотларнинг самарасидир.

Шунингдек, сўнгги йилларда мамлакатимиздаги кенг қамровли ва изчил ислохотларнинг аниқ манзилли ва оқилана ёндашув асосида узоқ муддатга мўлжалланган халқаро ҳамжамиятининг юксак эътирофига сазовор бўлди.

Назаримда, Жаҳон банкнинг Ўзбекистон иқтисодиёти ўсишига берган бундай юқори баҳосига бир қатор муҳим омиллар асос бўлиб хизмат қилган.

Энг аввало, бу инкироз даврида жамият манфаатларини қамраб олувчи қарорларнинг ўз вақтида қабул қилиниши, уларни амалда таътиқ этишда барча ресурсларни сафарбар қилиш имконини берувчи самарали давлат бошқарув тизими шаклланишидир.

Бу борада америкалик етакчи олим, иқтисод бўйича Нобель мукофоти совриндори Жозеф Стиглиц қоронавирус

инкирози глобаллашув жараёнлари ва халқаро тақилотларнинг ривожланган бўлишига қарамай, иқтисодий ва сийсий муаммоларни ҳал этишда асосий вазифани давлат бажариши керак, деб таъкидлагани ўринлидир.

Мамлакатимизда қонун устуворлигини кучайтириш, давлат ҳокимияти органларида замонавий бошқарув тизимларини жорий этиш, давлат хизматига юқори малакали кадрларни жалб этиш бўйича олиб борилган ислохотлар инкироз даврида, жумладан, қоронавируста қарши курашишда яна бир бор ўз самарадорлигини кўрсатди. Шунингдек, сўнгги йилларда инновацион билимга таянган инсон омиллини қамраб олувчи қучли фуқаролик жамияти барпо этиш бўйича жадал сийбат инкирознинг салбий оқибатларини бартараф этишда муҳим гаров вазифасини ўтамоқда.

Иккинчи муҳим омил — мамлакатимизнинг кўп тармоқли ва рақобатбардош иқтисодиётга эгаллиги. Айнан иқтисодиётимиздаги туб ўзгаришлар пандемия инкирозининг аҳоли турмуш даражаси ва иқтисодий тармоқларига салбий таъсирини юмшатишга сабаб бўлди. Қолаверса, иқтисодий драйвер ҳисобланган

транспорт, энергетика ва туризм соҳалари ислох қилиниши, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш учун кенг имкониятлар яратилиши пандемия даврида иқтисодиётимизнинг барқарор ўсишини таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда.

Хусусий мулк дахлсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий асослари мустаҳкамланиши эса бугун хорижий сармоядорлар ишончи янада ортишига, инкироз даврида ҳам Ўзбекистоннинг инвестицион жозибдорлиги сақланиб қолишига сабаб бўлмоқда.

Учинчидан, макроиқтисодий барқарорлигини таъминлашда, энг аввало, ислохотларнинг халқ томонидан қўллаб-қувватланиши муҳим аҳамият касб этади. **Халқаро валюта жамғармаси бош иқтисодчиси Гита Гопинатнинг** фикрича, пандемия инкирозининг бошқа инкирозлардан фарқи солиғлини сақлаш соҳасидаги ноаниқлик, қоронавируста қарши вакцина ишлаб қилиниш мuddати мавҳумлиги, жамиятда эртанги кунга нисбатан ишонч қамийиши, иқтисодий фаоллик пасайиши ва истеъмол талаби тушиб кетишига сабаб бўлмоқда. Бундай вазиятда давлат, жамият

ва бизнес ўртасида инкирозга қарши қатъий ислох қилиниши, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришга қаратилган, юқори ишонча асосланган стратегик мулоқот ўрнатиш иқтисодий барқарорлигини таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда олиб борилаётган халқ билан мулоқот сийсати, иқтимоий шерикчилик таъмоилларига асосланган давлат, бизнес ва жамият ўртасидаги ҳамкорлик натижасида бугун юртимизда бирдамлик ва ўзаро ишонч муносабатлари ўрнатилган. Бу, ўз навбатида, халқимизнинг давлат ислохотлари, энг аввало, инсон манфаатларига хизмат қилишига ишончи янада ортишига сабаб бўлмоқда. Жамиятда бундай ишонч муҳити шаклланиши ҳар қандай инкироз даврида аҳолининг иқтисодий фаоллиги ва истеъмол талаби юқ

Коррупцияга қарши курашда яна бир муҳим қадам

Шухрат ЯКУБОВ,
Тошкент давлат юридик университети бўлим бошлиғи,
юридик фанлар доктори

Президентимизнинг яқинда қабул қилинган "Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" фармонида кўра, мамлакатимизда илк бор коррупцияга қарши курашадиган орган — Ўзбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш агентлиги ташкил этилмоқда.

Бугун бу мавзуда кечаётган қизгин муҳокамалар бундан ўн йиллар аввал бўлган бир воқеани эсимга солди. 2010–2012 йилларда Иқтисодий ҳамкорлик ва тарақиёт ташкилотининг Шарқий Европа ва Марказий Осиё мамлакатлари учун коррупцияга қарши курашиш бўйича тармоғининг Истанбул ҳаракатлар дастури доирасидаги ишлар ҳамда ишлаб чиқилган тавсияларнинг амалга оширилишини ўрганиш мақсадида бир гуруҳ экспертлар мамлакатимизга ташриф буюрган ва улар иштирокида халқаро конференция ўтказилган эди. Шунда бир хорижий эксперт "Ўзбекистонда коррупцияга қарши курашни қайси орган амалга оширади?" дея, ҳеч қим қутмаган саволни ўртага ташлади. Табиийки, бу саволга жавоб бериш мушкул. Шунда тadbирда иштирок этаётган икки-уч нафар ҳамюртимиз ўшбу саволга жавоб беришга урингандлар. Бирлари ички ишлар органлари деса, яна бошқалари ўша вақтлардаги Миллий хавфсизлик хизматини қайд этгандлар. Бошқа бир ҳожиражаброк вакилимиз прокуратура асосий ижроси, дея жавоб берган бўлса-да, тизимни ўрганиб келган эксперт бу жавоблардан қониқмаган эди.

Фармон билан танишар эканмиз, дастлаб шу ҳолат ёдга тушди. Бунга эса олишдан мурдада шу каби саволга энди жавоб топилиши учунгина эмас, балки мамлакатимизда жамият тараққиётга хавф соладиган коррупциядек иллатга қарши курашишда яна бир дадил қадам ташлангани, эндиликда бу тизимнинг "ўз эгаси" борлиги, яъни бу соҳада фаолият юритаётган мустақил органга асос солинаётгани кишини қувонтиради. Зеро, дунёда ҳар жиҳатдан ривожланган, коррупцияга қарши курашда ижобий натижаларга эришган давлатларда бундай ваколатли махсус орган ташкил этилган ва улар самарали ишлайди.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг давлат раҳбари сифатида илгари сурган дастлабки ва энг асосий ташаббусларидан бири "Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида"ги қонуни қабул қилиш эди. 2017 йилда ўшбу қонун қабул қилинган, унинг ижроси доирасида муайян ишлар амалга оширилди.

Коррупцияга қарши кураш бўйича алоҳида дастурлар ишлаб чиқилиб, амалга татбиқ этила бошланди, давлат органлари фаолиятида унга қарши курашга жиддий эътибор қаратилмоқда, жамоатчилик ҳам бу йўналишда фаоллаша бошлади, умуман, коррупцияга қарши кураш масаласи давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бирига айланди.

Лекин бу масалага жавоб берадиган, турли давлат ва нодавлат ташкилотлар ва фуқаролик жамияти институтларининг ўшбу соҳадаги фаолиятини мувофиқлаштирадиган ягона органнинг мавжуд эмаслиги бу йўналишдаги ишларнинг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатаётган эди. Янги ташкил этилган агентлик қонун ижроси учун ҳам асосий масъул орган сифатида коррупцияга қарши курашда ижобий натижаларга эришишга хизмат қилади.

Агентликнинг асосий фаолият йўналишлари сифатида белгиланган мамлакатда коррупция ҳолатини тизимли таҳлил қилишни таъминлаш масаласи ҳақиқатан ҳам энг муҳим вазифалардир. Чунки муаммонинг ечими, аввало, чуқур таҳлилларга асосланиши керак. Бизда айнан шу соҳадаги мавжуд камчиликлар коррупциянинг тўлиқ бартараф этилмаслигига олиб келмоқда.

Яна бир муҳим масала, фармонда ўринли қайд этилганидек, коррупция ҳолатини келтириб чиқараётган сабаб ва шарт-

Коррупцияга қарши курашда замонавий ахборот технологияларини жорий этиш билан боғлиқ, хусусан, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини мониторинг қилиш ҳамда баҳолаш имконини берувчи "E-Anticor.uz" электрон платформасининг ташкил этилиши, шунингдек, коррупция ҳолатлари ҳақида агентлики хабардор қилиш имконини берувчи махсус мобил дастурий таъминотнинг яратилиши каби янгилар соҳада тўб бурилиш ясашга имкон беради.

Фикримизча, ўшбу фармон ижросини таъминлаш ҳамда янги агентлик фаолиятини самарали ташкил этишда қуйидагиларга жиддий эътибор қаратилиши зарур:

Биринчидан, янги ташкил этилаётган агентлик ҳар томонлама муносиб бўлган, билимли, тажрибали, қатъиятли, ҳалол ҳамда, энг асосийси, турли шахслар, гуруҳлар, манфаатлар таъсирига тушиб қолмайдиган кадрлар таркиби асосида шакллантирилиши зарур. "Кадрлар — барча масалани ҳал қилади" мазмунидagi қоида янги агентлик фаолиятини самарали ташкил этишда муҳим аҳамиятга эга;

Иккинчидан, мазкур янги агентлик фаолиятини тартибга солиш учун қабул қилиниши қайд этилган "Ўзбекистон Рес-

шароитларни аниқлаш муҳим аҳамиятга эга. Шифокорларнинг "оптин қондаси" ҳисобланган "касаликни даволагандан кўра, унинг олдини олган афзал" деган қонидан мазкур соҳага ҳам татбиқ этилиши энг муҳим омиддир. Яъни коррупция содир бўлганда, уни аниқлаш, содир этган шахсларни жазоландан кўра, унинг келиб чиқиши ва ривожланишининг асл сабабларини таҳлил қилиш ҳамда уларни бартараф этиш чораларини кўриш зарур.

Мазкур фармонда, шунингдек, қабул қилинадиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизаси самарадорлигини таъминлаш қайд этилган. Бу ҳам жуда долзарб масала ҳисобланиб, муайян ижтимоий муносабатларни тартибга солишчи нормаларнинг ўзи, аввало, коррупция ҳолатини келтириб чиқармаслиги зарур. Бу каби экспертиза туридан ривожланган мамлакатлар тажрибасида ҳам кенг фойдаланилади. Айрим давлатлар парламентлари ҳузурида шу йўналишдаги махсус эксперт гуруҳлари ташкил этилган.

Фармон асосида янги агентликка жуда кенг ваколатлар берилмоқда. Хусусан, давлат органлари ва ташкилотлари, шу жумладан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятида коррупция ҳолатини ўрганиш, ижро ҳокимияти ва ҳўжалик бошқаруви органлари ҳамда уларнинг мансабдор шахслари қарорларида коррупция белгилари аниқланган ҳолларда уларнинг ижросини тўхтатиш ёки бекор қилиш тўғрисида қўриб чиқилиш мажбурий бўлган тақдирномаларни киритиш ваколатига эга. Бу ваколатларнинг тўлиқ амалга оширилиши коррупцияга қарши курашда ижобий натижа бериши шубҳасиз.

публикаси коррупцияга қарши курашиш агентлиги тўғрисида"ги қонунда агентлик фаолиятининг муҳим йўналишлари, ҳодимларнинг ижтимоий-ҳуқуқий муҳофазасининг ташкилий-ҳуқуқий механизмлари аниқ белгиланиши зарур;

учинчидан, коррупцияга қарши курашувчи агентлик давлат органлари билан бир қаторда нодавлат сектор, фуқаролик жамияти институтлари, журналист ва блогерлар, шунингдек, фуқаролар билан ҳам самарали ишлаши, ҳамкорлигининг энг оқилона йўлларини топиши керак. Чунки коррупциянинг келиб чиқиш сабаблари, омилилари ҳақида дастлабки маълумотлар кўпроқ аҳоли ўртасида тарқалади, жамоатчилик бундан кўпроқ хабардор бўлади. Улар билан тизимли ишлаш энг самарали йўллардан биридир;

тўртинчидан, ривожланган мамлакатлар, айнқисса, коррупцияга қарши курашда ижобий натижаларга эришган давлатларнинг бу йўналишдаги тажрибаларидан фойдаланиш, шунингдек, дунёдаги коррупцияга қарши курашувчи ташкилотлар билан ҳамкорлиқни кучайтириш, улар билан тажриба алмашиш масалаларига эътибор қаратиш яхши натижа беради.

Хулоса қилиб айтганда, юқорида қайд этилган фармон асосида жорий этилаётган янгилар ўз аҳамиятига кўра, давлат ва жамият тараққиёти учун жуда зарур. Энг муҳими, мазкур ҳуқуқий нормаларнинг амалий ижросини муваффақиятли таъминлашни юртимизда коррупция каби иллатнинг бартараф этилишига ва жамиятда ҳалоллик боз мезон бўлишига замин яратади. Шу орқали мамлакат ривож ва халқ фаровонлигига эришилади.

Соҳиба МУЛЛАЕВА,
"Янги Ўзбекистон" мухбири

Уч ойда боғ яратиш мумкинми? Дехқончиликдан хабари йўқ одам ҳам биладики, бу йил эккан дарахт нари бора, уч йилда чинакам ҳосилга қиради. Аънавий дехқончиликда бундай: уруғ ёки кўчатни ерга қадаб, ишловини бериб, қолганини табиат изнига қўйиб берасан. Вақти-соати етиб, у ўз мевасини беради. Аммо бутунги шиддатли давр буни кутиб турармиди? Кишлоқ ҳўжалигида шундай инновацион технологиялар ривожландики, буларни кўриб, ҳатто табиатнинг ўзи ҳам шошиб қолиши бор гап.

КАМ ВАҚТ, КАМ МАБЛАҒ ВА КАМ МЕҲНАТ САРФЛАБ

тезроқ ва кўпроқ натижага эришиш мумкин

Водийликлар аслида бир қарич ерни ҳам исроф қилмайдиган, унга меҳр бериб, ризқ тарадиган инсонлар. Шундай бўлишига қарамай, бир неча йиллаб фойдаланилмай ётган ерлар йўқ эмас. Аммо одам қадами етган жой боғ-роғга айланади, деганларидек, Поп туманидаги адирликлардан иборат 1 минг 885 гектар ўзлаштирилмаган ерда мева-сабзавотчилик кластери ташкил этилди.

Давлатимиз раҳбарининг 2019 йил 17 июндаги "Кишлоқ ҳўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги фармонида республикада йиллар давомида ирригация ва мелиорация ҳолати ёмонлашуви натижасида фойдаланишдан чиқиб кетган ерларни босқичма-босқич қайта фойдаланишга киритиш, ер ости сув захираларидан самарали фойдаланиш, сув тежовчи технологияларни жорий этиш ҳамда ички ирригация тармоқларини реконструкция қилиш орқали сув йўқотилишини камайтириш каби вазифалар белгиланган. Халқаро молия институтларини жалб қилган ҳолда 2019 йилда Наманган вилоятининг Поп ва Мингбулок туманларида мазкур фармон асосида тасдиқланган Кишлоқ ҳўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш концепцияси экспертизаси тарафидан амалга ошириш кўзда тутилган эди.

Уч ойда 100 тоннагача ҳосил?!

Биз ҳўқия қилаётган "Нуран ўз" мева-сабзавот кластери фаолияти кишлоқ учундир реалликдан узоқда бўлиб қўрилиши мумкин. Сабаби, уч ой олдин бу ерлар 1983 йилда фойдаланишдан чиқарилган, шунчаки йўдоқ чўп бўлган. Ҳўзир эса 235 гектарлик ромиана боғ ҳосил бўлган. Аънавий дехқончилик билан иш олиб бориладиган, балки бундай натижага эришиш учун 3 йил ҳам етмаган бўларди. Аммо замонавий технология, томичилиги сўғориш ва салгина урдабуронлик натижасида чўп ўрнига боғ, унинг орасига эса қовун-тарвуз экилди ва бугун гектаридан 80–100 тонна ҳосил олинмоқда.

— Аввалгига бизга кўп одам ишонмади, — деди "Нуран ўз" МЧҚ таъсисчиларидан бири Нурани Абдуллаев. — Ерни текислаш, ҳайдаш, тайёрлаш,

замонавий технологиялар ва томчилаб сўғориш тизимини ўрнатиш учун гектарига 18 минг доллардан сарфладик. Ҳамкорим Анвар Қодиров билан биргаликда ўз маблагимиз эвазига 235 гектар адирлик ер майдонларини ўзлаштириб, 202 гектарга ўрик, 21 гектарга гилос ва 12 гектарга ўзим эдикки ва томчилаб тўли сўғориш тизимини жорий қилдик. Испаниядан келтирилган "Magador", "Maryblon 29с", "Floripa" каби ҳосилдор навлар ўрик кўчатлари икки ойдаёқ нишона берди. Бу боғ келаси йил тўлиқ ҳосилга қиради ва гектарига 70 тоннагача мева беради. Бир гектаридан 50 минг доллар даромад олиш мумкин.

Дехқончилик ва тadbиркорлик

Тadbиркор халқининг табиатини биласиз: қаердан, қандай фойда келса, шундан максимал даражада фойдаланишга интилади. Мана шу ҳаракат унга фойда ва даромад келтиради. Дехқончиликда ҳам тadbиркорлардек фикрлаш зарурлигини бугунги давр яққол кўрсатиб турибди. Кластер таъсисчилари ҳам шундай йўл тутган: ерга мева экиш билан чекланиб қолмасдан, боғ қатор ора-ларига қовун, тарвуз уруғларини ҳам қадашган. Ҳарна-да, ундан келадиган фойда ҳеч бўлмаса, бирор ҳаражатнинг ўрнини қоплайди. Айни кунларда фарқ пишган ширин-шаккар қовун-тарвузлар Россия ва бошқа давлат бозорларига экспорт қилинмоқда. Энг муҳими, барчаси экологик тоза мева ва поллиз маҳсулотларидир.

Боғ майдонига борсангиз, бир ускуна эътиборингизни тортади. Бу — ер намлигини назорат қилувчи махсус чип бўлиб, намлик камайган вақтда сигнал юборади ва шундан сўнг томчилаб сўғориш тизими ишга тушади. Об-ҳаво иссиқ кетиши эса махсус метеостанция ёрдамида аниқланади ва бу ҳолатда ҳам сўғориш тизими ишини бажаришга киришади. Буларнинг бари замонавий фикрлаш ва инновациядан оқилона фойдаланишининг самарасидир.

Президент ташрифидан сўнг...

Давлатимиз раҳбари Наманган вилоятига ташрифи чоғида "Нуран ўз"

МЧҚ томонидан амалга оширилаётган ишлар билан ҳам танишди.

— Президентимизга, аввало, бизнинг гоямиз ёқди, — дейди Нурани Абдуллаев. — Гоёни амалга оширишнинг ўзи бўлмаган, албатта. Барчаси инновация ва илмга асосланиб олиб борилади. Иш бошлашдан олдин Наманган вилоятидаги туртта жойдан тупроқ намуналарини олиб, Францияга юбордик. У ердаги лабораторияда намуналар текширилиб, айнан шу жойлар дехқончилик қилиш учун тавсия қилинди. Натига эса, кўриб турганингиздек, кўп куттирмади. Қиқ йиллар мобайнида самарасиз ётган ерларда интенсив боғ яратишга инновацион асосда ёндашиш ва томичилиб сўғориш технологиясини жорий этиш 50 фоз маблагни тежаш имконини берди. Бунинг учун 180 метр чуқурликдан сув чиқарадиган 4 та қудуқ қазилган эди. Президент ташрифидан сўнг бизга яна қўшимча 10 та артезиан қудуғи қазиб берилган бўлди ва субсидиялар ажратилди.

Лойиҳа яна давом этади

Бу икки босқичли лойиҳанинг дастлабки бўлиб, 2021–2022 йилларга мўлжалланган кейинги босқичда яна 1 минг 455 гектар ер ўзлаштирилади. Лойиҳа тўлиқ амалга ошгач, 350 та иш ўрни яратилиб, йилгига 10 миллион долларлик мева-сабзавот маҳсулотлари экспортга йўналтирилади.

Келгусида кластер 500 гектарга узаяматка, 200 гектарга Калифорния узумини экишни режалаштирган. Ўшбу навлар узум туртинчи йилда 100 килограмм ҳосил беради, жаҳон бозоридан бир килограммининг баҳоси 37 евро туради.

Шундай кезде "Қаловини топсанг, қор ёнади", деган нақл шундай одамлар учун топиб айтилганлигига яна бир қарра ишонч ҳосил қиламиз. Ҳақиқатан ҳам, излаган имкон топиб, мақсадига етиб кетаяверсан, излаган ёки ҳаракат қилишни истамган киши эса турли баҳоналар қидириб, умрини беҳуда ўтказаяверсан. Атрофга, замонга тeрaнoқ бoқиш кeчe инновация ва тadbиркорлиқни уйғунлаштириб, кам меҳнат, кам маблаг ва кам вақт сарфлаб ҳам тезроқ ва кўпроқ натижага эришиш мумкин.

Давлат хизматчилари фаолияти аниқ мезон асосида баҳоланади

Ҳозирги даврда ўзгариб бораётган янги шароитларга мослашувчан, олдида қўйилган масалаларни тезкор ва сифатли ҳал этишга қодир давлат хизматини ташкил этиш ҳамда бу борада муваффақиятга эришиш муайян мамлакатнинг халқаро майдондаги рақобатбардорлигини белгилаб беради.

Тан олиш керак, бизда давлат органлари ва ташкилотлари ҳодимларининг иш самарадорлигини белгилувчи аниқ мезонлар мавжуд эмас. Улар фаолиятини баҳолашнинг аниқ тартиби ҳам, давлат хизматчилари жавобгарлик доирасининг аниқ чегараларини белгилувчи кўрсаткичлар ҳам ишлаб чиқилмаган. Қолаверса, давлат хизматчиларини лавозим бўйича ўстириш, рағбатлантириш ёки интизомий жавобгарликка тортиш масаласи адолатли баҳолаш тизимига асосланмаган. Бу тизимли муаммоларнинг мавжудлиги давлат хизматининг мавжуд имкониятларини тўлиқ сафарбар этилмаслигига ҳамда давлат хизматчиларининг самарадорлиги талаб даражасида бўлмаслигига олиб келмоқда.

Жаҳон тажрибасига қарайдиган бўлсак, Иқтисодий ҳамкорлик ва тарақиёт ташкилотига аъзо 31 та давлатда (АҚШ, Франция, Австрия, Япония, Жанубий Корея ва бошқалар) самарадорлиқни баҳолаш тизимлари йўлга қўйилган. Масалан, Австрияда 2013 йилдан буён натижага йўналтирилган давлат бошқаруви тизими қўлланилган. Мазкур тизимга кўра, ҳар йили федерал молиявий қонундаги вазифалар,

босқичма-босқич бош бошқармалар, алоҳида таркибий тузилмалар, гуруҳлар ва, низоҳат, алоҳида давлат хизматчилари даражасига туширилади. Мазкур тизимнинг ўзига хос жиҳати, ҳар бир давлат таъминотининг стратегик мақсад ва вазифаларга эришиш қўлган ҳиссасини баҳолаш имкониятини мавжудлиги ҳамда тизимнинг шаффофлигидир.

Амалдорга баҳо қўйилади

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги томонидан ишлаб чиқилган "Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида"ги қонун лойиҳасининг 35-моддаси билан давлат фуқаролик хизматчилари фаолияти самарадорлигини баҳолаш тизими жорий этилмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Маҳаллий ижроия ҳокимияти органлари фаолияти самарадорлигини ошириш тўғрисида"ги қарори

лоийҳаси ҳам тайёрланди. Ҳўш, янги тизим бизга нима беради?

Лойиҳа билан жорий этилиши кўзда тутилган баҳолаш тизимига кўра, ҳар бир давлат хизматчиси фаолияти давомида эришиши лозим бўлган энг муҳим самарадорлик кўрсаткичлари (ЭМСК, КР) белгиланади ҳамда уларга эришиш даражасига кўра, ҳодим фаолияти ҳолис баҳоланади.

Энг муҳим самарадорлик кўрсаткичлари давлат фуқаролик хизматчилари томонидан функционал мажбуриятлари ва топшириқларни ижро этилишининг самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолаш учун қўлланиладиган ва миқдоран ўлчаш мумкин бўлган баҳолаш индикаторларидир.

Баҳолаш тизимини унификациялаштириш ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари самарадорлигининг ягона ўлчовларини яратиш мақсадида "намуна-ли", "аъло", "яхши", "қониқарли", "наст даражада", "қониқарсиз" каби баҳо турлари белгиланмоқда.

Баҳолаш натижаларига кўра, ҳодимга қўшимча устам таъинлаш, малака даражасини наватдан ташқари бериш, лавозим бўйича ўстириш каби рағбатлантириш чоралари ҳамда ҳайфсан, жарима, лавозим бўйича пасайтириш ёки озод қилиш каби интизомий жазо чораси қўлланилади.

Айрим маҳаллий ҳокимликларга синов даври бошланди

Қонун меъёрларининг амалда самарали татбиқ этиш ҳамда баҳолаш тизимини тўғри йўлга қўйилиши таъминлаш мақсадида "Натижадорлик — бош талаб ва фаолиятнинг асосий мезони" шиори

Алишер ЭРАНОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Президенти ҳузуридаги
Давлат хизматини
ривожлантириш агентлиги
департаменти мудири
ўринбосари

Саноат

Smart Qurilish — ТЕЗКОР ВА ЗАМОНАВИЙ НАЗОРАТ ТИЗИМИ

Ирода ТОШМАТОВА,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

Бир вақтлари инсонларга орзу бўлган, уларни хайратга солган “ақлли” технологиялар бугунга келиб, ҳаётимизнинг барча соҳаларига жадал кириб бормоқда. Турли корхона-ташкilotлар, хизмат кўрсатиш масканларида “Smart” қурилмаларидан фойдаланиш кўпчилигимиз учун одатий ҳолга айланди. Хизмат кўрсатишнинг бу каби инсон омилисиз, ахборотлашган шакли мамлакатимиз аҳолисига қулайлик яратиш билан бирга, ортқича овозагарчиликларга чек қўйиб, тизимларда амалга оширилаётган жараёнларнинг шаффофлигини таъминлашга хизмат қилмоқда.

аломатлари олдини олиш ва бюрократик тўсиқларни бартараф этишга хизмат қилади.

Масъулиятсиз мутасаддилар тизим орқали огоҳлантирилади

Бугунги кунда вазирлик буюртмаси асосида амалга оширилаётган 500 дан ортқича лойиҳага оид маълумотлар рақамлаштирилган ҳолда “Smart qurilish” комплекс ахборот тизимига жойлаштирилиб, унинг манбаси шакллантирилди.

Манбага, аввало, объектларнинг манзилли дастури ва йиллик манзилли рўйхати, ҳар бир қурилиш объекти бўйича лойиҳаолди ва лойиҳа-смета ҳужжатлари, экспертиза ҳулосалари, лойиҳачи ташкilotлар, қурилишда иштирок этаётган ва ёрдамчи пудратчилар, буюртмачи томонидан улар билан тузилган шартномалар ҳақидаги маълумотлар киритилди. Сўнг ҳар бир объектдаги қурилиш билан боғлиқ жараёнлар, хусусан, бажарилган иш ҳажми ҳамда молиялаштириш ҳолати, амалга оширилаётган назорат текширувлари ва кўрсатиб ўтилган камчиликларни қайд этиш, уларни бартараф қилиш бўйича аниқ ва ишончли

маълумотларни онлайн режимда электрон шаклда базага киритиб бориш йўлга қўйилди.

— Яна бир муҳим жиҳати, лойиҳаларни амалга ошириш жараёнида тасдиқланган режа-жадваллар ва имзоланган шартномаларда белгиланган ишларнинг ижро муддатлари яқинлашганда ёки ижро муддати кечикканда масъул ижрочилар ҳамда мутасадди раҳбарлар тизим орқали бундан мунтазам хабардор қилиб борилади, — дейди Алипоша Аҳмедов. — Бу эса лойиҳачи, буюртмачи ва пудратчи ташкilotларнинг масъулиятини оширишга, юзга келган муаммоларни тезкорлик билан бартараф этишга ҳамда объектларнинг ўз вақтида фойдаланишга топширилишини таъминлашга хизмат қилади.

Маълумотлардан монеликсиз фойдаланиш мумкин

“Smart qurilish” комплекс ахборот тизимидан фойдаланиш лойиҳа ташкilotлари, буюртмачи, инвесторлар, экспертиза ўтказадиган ва бошқа назорат қилувчи ташкilotлар ҳамда пудратчи-қурувчи корхоналар учун ҳам бир қатор қулайликлар яратади. Хусусан,

қуриётган объектлар бўйича шакллантирилган ва мунтазам равишда тўлдириб борилиши кўзда тутилган маълумотлардан лойиҳачи, буюртмачи ва қурилиш жараёнида иштирок этаётган бошқа ташкilotлар монеликсиз фойдаланиши мумкин.

Замонавий ахборот тизими буюртмачи ва назорат қилувчи ташкilotларга қурилишнинг ҳар бир босқичида амалга оширилган ишларнинг сифати ва ўз вақтида бажарилганини онлайн режимда назорат қилиш ва мониторингини юритиш имконини беради. Муҳими, аввал “қогоз” кўринишида бўлган, қурилиш жараёнида бажарилган иш ҳажмини тасдиқловчи ҳужжатларнинг бари бугунги кунда тизим орқали электрон шаклда, фотосуратлар билан тақдим этилиб, маълумотлар манбасида сақланмоқда.

Дастурнинг “Monitoring” тизими орқали эса қурилиш жараёнида иштирок этувчи барча ташкilotларнинг фаолияти, жумладан, бажарилган иш ҳажми, қурилиш ишларини тасдиқланган лойиҳа асосида, қурилиш маъёрлари ва қоидаларидан чиқмаган ҳолда сифатли ҳамда ўз вақтида бажарилиши билан боғлиқ жараёнлар онлайн тарзда мониторинг қилиб борилади.

Янги ва янада қулай тизимлар

Ҳозир “Smart qurilish” ёрдамида онлайн тарзда шаффоф тендер савдолар ўтказиш имкониятини берувчи “Tender” тизимини ишлаб чиқиш бўйича ишлар якунланмоқда. Жараёнда буюртмачи ва тендерда иштирок этувчи пудратчи-қурувчи ташкilotлар билан масофадан туриб ишлар ташкил этилади. Бу жараёнда иштирок этиш истагини билдирган ташкilotлар тизим орқали тендер ҳужжатларини тайёрлаб, рўйхатдан ўтиши кифоя.

Дастурий таъминотнинг муҳимлиги буюртмачи ва пудратчи ўртасидаги ўзаро қурилиш бўйича молиявий ҳисоб-китоб амалиётининг онлайн тарзда амалга ошириш имконияти мавжудлигида намоён бўлади. Буни эътиборга олган мутахассислар ҳозир дастурнинг “Billing” тизимини жорий этиш ҳаракатида. Бунда қурувчининг бажарилган ишлар тўғрисидаги ҳисоботи техник назоратчи ва бош техник назоратчи томонидан тасдиқлангандан сўнг бажарилган ишлар учун келишилган тўлов тизим орқали онлайн тарзда ўтказиб берилади.

Комплекс ахборот тизими жойларда самарали ишлаши ва қўлланилишининг ягона амалиётини таъминлаш мақсадида ушбу дастурий таъминот билан ишловчилар учун махсус тренинг-машғулотлар ўтказилди. Эндилда “Smart qurilish” орқали манфаатдор шахслар ва кенг жамоатчилик Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги буюртмаси асосида амалга оширилаётган ичимлик сув таъминоти, оқова сув хизматлари ва иссиқлик таъминоти объектларидаги қурилиш ишларини кузатиш имкониятига эга.

Аброр УМАРҚУЛОВ,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

Ўрта Чирчиқ туманидаги “Sanfa products” масъулияти чекланган жамияти томонидан бугунги кунгача қарийб 6 миллион квадрат метрдан зиёд линолеум пол қопламалари ишлаб чиқарилди.

Айни пайтда жамиятда тайёрланаётган махсулотлар юртимиз ички бозори эҳтиёжининг аксарият қисmini қондиarmoқда. Корхонанинг экспорт салоҳияти ҳам йилдан-йилга орттиb бoрmoқда. Бугунги кунда унинг жаҳон талабларига жавоб бeради-ган қурилиш материаллари хорижга ҳам сотиляпти.

Ўтган йили 3 миллион 600 минг доллар қийматидаги линолеум экспорт қилинди. Бу йил эса мазкур кўрсаткичи бундан-да ошириш режалаштирилмоқда. Шунингдек, 5 та муҳим ташаббус доирасида мамлакатимизда бунёд этилаётган спорт бинолари учун ҳам линолеумлар тайёрлаш йўлга қўйилган. Ҳозир бундай материаллар Россия ва Озарбайжонга экспортга жўнатиляпти. 2020-2021 йилларда ишлаб чиқариш қувватини 35 фоизгача ошириш асосий мақсад қилиб қўйилган.

— Жорий йилда маҳаллийлаштирилган янги махсулотлардан бири транспорт воситалари учун мўлжалланган линолеумлар ҳисобланади, — дейди корхона менежери Темур Ақромов. — Шунинг таъкидлаш лoзимки, илгари тайёрланаётган барча материаллар мамлакатимизга чет давлатлардан, жумладан, МДҲ республикаларидан импорт ҳисобига олиб келинади.

Бугунги кунда пандемия шароитига қарамай, корхонада 7 нафар хотин-қиз доимий ишга жалб этилган, улар юртимиздаги меҳмонхона ва хостеллар учун маҳаллийлаштирилган синтeфон махсулотдан ёстиқ ҳамда кўрпа-тўшаклар тайёрламоқда. Бундан ташқари, корхона таркибидagi цехда қурилишда кенг фойдаланиладиган мрамор тошларни қайта ишлаш ҳам йўлга қўйилган.

“Sanfa products” масъулияти чекланган жамияти 2009 йилда ташкил этилган. Корхонада қурилиш соҳаси учун зарур бўлган ва импорт ўрнини бoсувчи, кенглиги 2–4 метргача линолеум пол қопламалари ишлаб чиқарилди.

Лойиҳа

Лутфулла СУВОНОВ,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

“Ўзархив” агентлиги томонидан “Ўзбекистон Республикасининг “Архив иши тўғрисида”ги қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги қонун лойиҳаси Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳасини ишлаб чиқиш ва келишишнинг ягона электрон тизими (project.gov.uz) орқали параллел равишда regulation.gov.uz тизимига жамоатчилик муҳокамасидан ўтказилди.

Хўш, мазкур ҳужжатни қайта тўлдириш учун қандай омишлар сабаб бўлди ва бу ўзгартириш ва қўшимчалар нималардан иборат?

Бу ҳақда атрофлича маълумот олиш учун муҳбиримиз “Ўзархив” агентлиги директори Улугбек Юсупов билан суҳбатда бўлди.

— Юрида номи қайд этилган қонун лойиҳасининг қабул қилиниши соҳа ривожига тўсиқ бўлиб келаётган бир қатор муаммо ва камчиликларни бартараф этишга хизмат қилади, — дейди У.Юсупов. — Буни амалдаги қонун ва унга киритилаётган ўзгартириш ва қўшимчалар мисолида тушуниб беришга ҳаракат қиламан. Масалан, амалдаги қонунда Ўзбекистон Республикаси Миллий архив фонди ҳужжатларини доимий сақлаш ҳуқуқи берилган айрим вазирликлар, идоралар, тармоқ давлат фондлари ва ташкilotлари архивлари ҳуқуқий мақомини белгилловчи тушунча мавжуд эмас. Қонунда тугатилган ташкilotлар ҳужжатлари фақат давлат архивларига топширилиши белгиланган.

Мазкур норма республикада нoдавлат архивларини ҳамлаштириш ва ривожланишига жиддий салбий таъсир кўрсатмоқда. Шунингдек, давлат архивлари тугатилган ташкilotларнинг қатта ҳажмида ҳужжатларини сақловга қабул қилиш ва улар асосида жиҳсий ва юридик шахсларнинг қўллаб-қувватлаш бажариш билан машғул бўлиб, Миллий архив фонди ҳужжатла-

рига доир архив ишлари ўта сулшлашиб бoраёттир.

Бундан ташқари, давлат архивларида Ўзбекистон маданий мерос объектларининг ёдгорликлар сирасига киритилган Миллий архив фонди ҳужжатлари сақланса-да, уларнинг биноларини тасарруфдан чиқариш бўйича нормаларнинг қонунчилиқда мавжуд эмаслиги ҳам соҳа ривожига салбий таъсир кўрсатаёттир.

Айрим вазирликлар, идоралар, тармоқ давлат фондлари ва ташкilotларига Миллий архив фонди ҳужжатларини доимий сақлаш ҳуқуқи берилган. Лекин мазкур ҳуқуқ асосида уларда архив ишини давлат архивлари талаблари асосида ташкил этиш имконияти мавжуд эмас. Натижада айни пайтгача давлат архивларида сақланаётган Миллий архив фонди ҳужжатларининг атиги беш фоизи рақамлаштирилиб, электрон нусхалари яратилган.

Давлат архивларининг моддий-техника базаси ва кадрлар салоҳияти ҳам мазкур ишларни жадал суръатларда амалга ошириш имконини бeрмайди.

Шунинг учун ҳам янги қонун лойиҳасида бир қатор ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш кўзда тутилмоқда.

Аввало, қонунга давлат ихтисослаштирилган архиви тушунчалари қўшимча тарзда киритилмоқда. Тугатилган ташкilotлар архив ҳужжатларини тегишли архивларга, шу жумладан, нoдавлат архивларни ҳам истисно қилмаган ҳолда топшириш тақлиф этилмоқда.

Давлат архивлари биноларини архивлар тасарруфидан чиқариш нормаси қатъийлаштирилмоқда.

Миллий архив фонди ҳужжатларини доимий сақлаш ҳуқуқи берилган айрим вазирликлар, идоралар, тармоқ давлат фондлари ва ташкilotлар давлат ихтисослаштирилган архивларини ташкил этиши мумкинлиги белгиланмоқда.

Давлат архивларига топширилаётган Миллий архив фонди ҳужжатларининг электрон базаларини яратиш ва бу билан архив ҳужжатларидан фойдаланишда қулайликлар яратиш мақсадида ташкilotлар томонидан архив ҳужжатларини давлат архивларига электрон нусхалари билан бирга, топшириш меъёри киритилмоқда.

Биз бу борада халқаро тажрибани ҳам жиддий ўргандик. Жумладан, Латвия, Эстония, Грузия, Қозогистон, Қирғизистон каби давлатларнинг соҳага оид қонунчилиги ўзида архив ҳужжатларини доимий сақлаш ҳуқуқи берилган ташкilotларда давлат ихтисослаштирилган архивларининг ташкил этилишини, давлат архивлари биноларини тасарруфдан чиқариш мумкин эмаслигини, архив ҳужжатлари электрон нусхалари билан бирга, топширилишини назарда тутди.

Ана шу ва муҳокамалар жараёнида билдирилган тақлифлар инoбатга олинган ҳолда қайта тўлдирилган қонун лойиҳасини шу кунларда Олий Мажлис Қонунчилик палатасига киритиш режалаштирилмоқда.

Акция

“Чекни талаб қил ва совға ютиб ол!”

Шерзод ТЕШЕБОЕВ,
Янги технологиялар
илмий-ахборот маркази
мутахассиси

Энди автомобиль соҳиб бўлиш учун ойлаб, йиллаб пул жамғариш шарт эмас, оддий харид чеки бўлишининг ўзи кифоя. Ишонинг қийин, аммо “Чекни талаб қил ва совға ютиб ол!” акцияси бунинг ҳақиқатга айлантиради.

Давлат солиқ қўмитаси томонидан ўтказиладиган мазкур акция доирасида фақат онлайн-назорат касса машинасини ёки виртуал кассалар чоп этувчи чеклар асосида ютуқли ўйин ташкил этилади.

Бунинг учун қундулик эҳтиёж учун зарур бўлган исталган қийматдаги махсулотни нақд пул ёки пластик карта орқали харид қилиб, чекини талаб қилиш унутилмаса, бас. Демак, харид қилинган товарлар номи, миқдори, нархидан тортиб, касса аппарати рақамигача ва QR-код акс этган бундай чек молиявий “хужжат” гина эмас, ютуқли ўйин чиптаси ҳамдир.

Ютуқли ўйинини ўтказиш учун давлат бюджетидан бир миллиард сўм миқдорига маблағ ажратилган. Унинг мукофот жамғармаси қимматбаҳо буюмларни жамлаган. Бош соврин — автомобиль!

Ютуқли ўйинда қандай иштирок этасиз?

Бунинг учун харид чекини рўйхатдан ўтказиш талаб этилади. Бунда қуйидаги икки усулнинг исталган бирини танлаш кифоя:

Биринчи усул: Давлат солиқ қўмитасининг “Solid” мобил иловасидан фойдаланилади. Иловада чекни рўйхатга олиш тугмаси босилади, сўнг чекнинг QR-коди сканер қилиниб, чек эгаси телефон рақами ва исми-шарифи киритилади. “Жўнатиш” тугмаси жараёнга яқун жсайди. Мазкур мобил иловани эса Google Play дастуридан юклаб олиш мумкин.

Иккинчи усул: Харид чекининг фискал белгиси 1077 қисқа рақамига SMS тарзида юборилади.

Ҳаммаси шаффоф бўлиши кафолатланган

Ғолиблар ойнаи жаҳон орқали ютуқли ўйинга бағишлаб намоийш этилувчи кўрсатувда рўйхатдан ўтказилган касса чекларини танлаш йўли билан аниқланади. Айни жараён инсон омили аралашувини тўлиқ истисно қилувчи технологиялар ва жиҳозларни қўллаган ҳолда амалга оширилади.

Ютуқли ўйин тажриба сифатида фақат Тошкент шаҳрида ўтказилади. Тажрибанинг ижобий натижалари келгусида юртимизнинг бошқа ҳудудларида жорий этилади.

Биргина ҳуқуқ — катта ютуқ

Унутманг, онлайн НКМ ёки виртуал кассадан фойдаланаётган тадбиркорлик субъектлари амалга оширилган ҳар бир харид учун касса чекини бeриш мажбурий. Агар чек берилмаса, уни талаб қилинг! Бу Сизнинг ҳуқуқингиз ва эндиликда ютугингиздир. Бир қарашда арзимасдай туялган буюмш мамлакатимизда нақд пулларнинг банкдан ташқари ноқонуний айланишининг олдини олишга, давлат бюджетига солиқ тушуми ошишига ҳам фoл ҳисса қўшади. Демак, шу кичик талабингиз орқали ўзингиз, давлатимиз ва 34 миллиондан зиёд халқимизга катта фойда келтириш имконига эгасиз.

Шукрона

Фахриддин ХАЙИТ,
"Yoshlik" журнали
Бош муҳаррири,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
аъзоси, шоир

Бошпананинг қадрини илк бор абитуриентлигимда англаганман. Олийгоҳга киришга иккинчи бора уриниб, пойтахтга келдим. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ) га ҳужжат топширдим. Талабалар шаҳарчасидаги ётоқхоналардан бирида ойлик ижара ҳақини тўлаб, абитуриентликнинг беҳузур палласини бошдан кечирдим.

Ой оралади, ётоқхонанинг "эшик она"лари энамдек меҳрибон бўлиб қолди. Синовини топириб, қишлоққа қайтиб кетдим. Имтиҳон жавоблари чиқадиган паллани интизорлик билан кутиб, вақти-соати келди-ю, синфдошим Қудратни етовга олиб, Тошкентга жўнадик. Келганимизда ёзининг узун кунлари ҳам зимистон домига чўкиб кетган, аксига олиб, офтоб урган юзимиз қишлоқдан келганимизни фош қилиб, метродан чиқаверишда, чамаси, бир соат милиция ходимига ҳисобот бериб, яна вақтни бой бердик...

Талабалар шаҳарчасини оралаб, аввал мен яшаган ётоқхона эшигини кўнгилда юксак ишонч билан чертдик. Анчадан кейин деразадан бир ойда энамдек азиз бўлиб қолган Лена опа мўраллади:

- Нима керак сизларга?
- Лена опа, мен Фахриддинман.
- Нима қилай? Танайманман... кетинглар...
- Бир кеча қолсак...
- Кетинглар, ҳозир милиция чақираман...
- Ичим музлаб қолди. Наҳотки, танайманман, наҳотки, унутиб юборди... Юзимга тарсаки урилгандек бўлди. Айниқса, Қудратнинг ёнида ўзимни ноқулай ҳис этдим.
- Майли, қўявер, — деди содда дўстим. — Кетдик. Амалларимиз.

Уша кунни университет қаршисидаги улкан эманлар боғида, ҳас-ҳашақлар устида сочқини ёйиб, илдизга бошни тираб ухлаганмиз... Ҳаётнинг шафқатсиз зарбаларини ҳис эта бошлаганман ўшанда: бу улкан шаҳарда янада яққол кўзга ташланди...

Университетга учинчи уринишда ўқишга кирдим. Иккинчи курсда ўқиб юрганимда отам вафот этди... Аммо Талабалар шаҳарчаси ўзимизники бўлиб қолди. Ўқишни тамомладиг-у, у яна бизни иттиқди:

— Қайдасан, ижара уй! Салом, ижарачи!

Аввал икки-уч киши бир уйни ижарига олиб яшаб юрдик... Энди тахририятга ишга кирган кезлар, ойлиқни сўрашга ҳам киши ийманади. Ҳозир бўлса, аксинча, ишга келган ёш ходим аввал маошининг қанчалиги билан қизиқади. Ойлик ҳам ҳамаиқадар бўлганда — еб-ичарга десак, ижара ҳақиға етмайди, ижара ҳақи десак, уст-бошга... Бироқ ижода, адабиётга, журналистика соҳасига бўлган меҳр ҳаммасидан устун келади, бориимизни бахш этиб ишлайверамиз. Қани энди, чўнтакнинг тубида қолиб, бир-икки сўм ортса...

Бу орада айрим дўстларнинг имкон топган ота-ониси фарзанди учун 1-2 хонали уй сотиб олиб берди. Мен "Равот" маҳалласидаги собиқ туқимачилик комбинатининг аллақачон енгил саноатчиларга хатлаб берилган оила-

ҲАР КИМНИНГ ЎЗ ВАТАНИ БЎЛСИН

вий ётоқхонасидан арзон-гаровга хона олдим-да, яшаб юрдим. Вақтни қозикча боғлаб бўлса экан, бир ерда тутиб турсак — бунинг асло иложи йўқ, у ҳаётни ўз измига солиб одимлайверади. Эшик тақиллайди, баъзан юрак ҳовучлаб қолади одам.

— Қани, ҳужжатларни чиқаринг, бир кўриб қўяйлик, — ўғрини тутган изқувардек кўзларимга нигоҳини ботиради ички ишлар ходими.

Тамом. Ялинишларим зое кетади, автобуснинг энг орқа ўриндиқларидан бирида қилмишига пушаймон мабхўслардек ўтириб оламан... Бир кун андармон ходимнинг кодексдаги далилларига итоат қилиб, қўналгамга, қўналгамда ишга қайтаман. Ё маҳалла нозир хужжатни расмийлаштириб жарима ёзиб беради. Ижарачининг пўписаси — ҳол-ва, уни кечиктириб жаримани тўлаб қўясиз...

Шу зайлда кунлар ўтаверади. Чиқаётган мақолаларимиз, чоп этилаётган шеърларимизнинг заъки бу иқир-чикир муаммоларга зумда барҳам беради. Бўйида бўйинбоғни ҳилпиратиб, ишга шошиб кетаверамиз.

— Ўғлим, уйланиш керак, — дейди энам қишлоққа бориб қолсам.

Тўғриси, ўзимга ҳам ёқди бу таклиф, қизаринкираб ерга қарайман. Тенқурлар эстафетани бир-бирига тутқазиб турибди. Қолаверса, университетга киришдан олдин ҳам бир-икки йилни бой берганмиз... Тўйни-ку, энам, акаларим амаллаб беради, уйни-чи?! Бир гап бўлар?! Энам келин қидириш тараддудига тушади:

— Тошкентда уй-жойи борми? — сўрайди оstonаси супурилган ҳовлидагилар.

— Йигитнинг моли олдида, — энам гапни бой бермайди...

У эмас, бу эмас, юлдуз юлдузга тўғри келмайди. Худойим оламни жуфт яратган, жумладан, одамни ҳам...

Тўйдан кейин тўнгич фарзандим туғилгунга қадар икки уйга кўчиб ўтдим. Ижарачилар ҳам турфа феълли бўлади. Олдиндан дев чиқса, унча ҳадиксирмайсан, ижарачини кўрсанг, оёқ-қўлинг қалтирайди. Муддат кургур, у ёгиндан бу ёгинга қарагунча етиб келади...

"Соғлом авлод" газетасида илк иш бошлаган кезларим хизмат сафари билан Қора-

қалпоғистонга кетдим. Уша кунлар аввалида ижарачи "уйни бўйлаб қўйш", деб тихирлик қилиб юрдим. Ўш қидиришга, даллолу ижарачи билан мурося қилиш вақт талаб қилади, ундан кейин ҳамённинг туби бўм-бўш бўлса, ижара пулиям ҳаяллайди-да...

Ижарачи бесабрлик қилибди. Тугун-терсаки, хотинни бешиқдаги бола билан уй олдидаги бекатга чиқариб қўйибди... "Вой-ей, шарманда!", дедим. Хотин ранжиган. Йўл узок, манзил олис... Кайфиятим тушиб, мақсадимдан чалқашдим. Мезбонлар ҳам ҳайрон... Қани энди уларга вазиятни айта олсам?! Яхшиям дўстлар бор, телефонда боғланиб, уларга бу ҳолатни тушунтирдим, кадрдонларим йиғиштириб, уйига олиб кетибди. Сафардан қайтиб, бир-икки кун хотиннинг кўзига қаролмай юрдим. Кейин-кейин кулиб эслайдиган бўлдим.

Қизнинг орқасидан ўғилли бўлди, унча яна уч уйни кездик. "Қамбағални кўчганда кўр"... Рўзгоринг катталашгани сари юк-ёвинг ортиб боради. Ҳар ҳолда бизнинг мўлжалдаги уйланишнинг ҳолати ҳам кўнгилдагидек бўлавермайди: гоҳ томдан сув

сизади, гоҳ захдан товонинг қақшайди... Аммо қаноат қиламиз, хотинни мен, мени адабиёт, шеърят овутиди...

Баъзан дўстларга дардим очилиб қолса, аста гап ташлайман:

— Ўз уйида яшашнинг завқи қандай бўлар экан-а?!

Кунлардан бир кунни ўша завқни туйдим. Фақат ўн беш йиллик саргардонлиқдан кейин...

Унча қалбимизни тўқ қилиб, Президентимиз Шавкат Мирзиёев барча соҳалар қаторида адабиёт соҳасини ҳам ривожлантириш, шоир-ёзувчиларнинг турмуш тарзи, ҳаёт сифатини яхшилаш, ижодкорни қўллаб-қувватлаш борасида учрашувлар ўтказган, ҳукумат ва идораларга бу борада кўрсатмалар берган эди. Ўшбу хайрли ишларнинг расмий асоси сифатида 2018 йилда Президентимизнинг "Ёзувчилар уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори эълон қилинди. Ўшбу ҳужжатда соҳани ривожлантириш билан бир қаторда ёзувчи-шоирлар учун пойтахт марказидан кўп қаватли уйлар қуриб, ижодкорларга арзон ипотека кредитлари асосида бериш кўзда тутилган.

Президентимизнинг бир гуруҳ ижодкорлар, адабиётшунос олимлар билан навбатдаги учрашуви замонавий услубда барпо этилаётган ана шу кўркем кўп қаватли уйлар қаршисида бўлиб ўтди. Мамлакат ёшлари адабий-ижтимоий наشري бош муҳаррири ва ёш ижодкор сифатида мазкур учрашувда иштирок этдим.

Сўхбат қизгин кечди, баъзан биргина сўхбатда мақсадингизни аниқлаб, масъулиятингизни англаб олсан.

Юрт олдида, халқ ва миллат олдида ҳар бир инсоннинг бурчи бўлади, шоир-ёзувчининг, зиёли-олимларнинг бурч-вазифаси улканроқ эканини тушуниб етдим. Айнан ўша кунни инсоннинг ватани ичра ватани — ўз уйи бўлишининг завқини ҳис қилдим. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолари, шоир-ёзувчилар учун барпо қилинган кўп қаватли уйлардан уч хонали хонадон Президент тўхфаси сифатида оилам учун ҳадя қилинди, бошимиз кўкка етди...

Мен энамнинг бир кун-ярим кунлик меҳмондорчилиқдан ҳориб қайтганда, тўшақда оёғини ёзиб ўтириб, доим айтадиган "ўз уйинг — ўлан тўшагин", деган иқроини англаб етдим... Кейин қалбимни тўлдириб турган сўзлар қозғога тўкилиб сатрларга айланди...

**Ҳар нисолнинг илдизин ёйиб
Унарга ўз ватани бўлсин!
Ҳар қушининг кенг қанотин ёзиб
Қўнарга ўз ватани бўлсин!**

**Ўчоғидан ўрласин тутун,
Насибаси бўлсин бус-бутун.
Ҳар одамнинг оёйишита кун
Қўнарга ўз ватани бўлсин!**

**Кулиб чиқсин субҳини кўёш,
Нурдан яшнаб кетсин тоғу тош,
Оқшом ҳориб, қўй, деса бош,
Тунарга ўз ватани бўлсин!**

**Беватанда ловиллайди тан,
Қўмгон қайнар ҳасрат-дардидан.
Йўл олган ҳар зотнинг ортидан
Сўрага ўз ватани бўлсин!**

**Бир кунни тор келганда олам,
Қилса жонни азиз, муқаррам.
Ёғоч отга миниб сўнги даим
Жўнарга ўз ватани бўлсин!**

Мулоҳаза

“ҚАТТОЛ ДУШМАН”НИ ЕНГА ОЛАМИЗМИ?

30 кишилиқ тўй тарафдорлари кўп

Улугбек ВАФОВЕВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси депутаты

Бир аср муқаддам буюк аллома ва жамоат арбоби Маҳмудхўжа Бехбудий "Бизни кемиргувчи иллатлар" мақоласида ҳашаматли тўй ва таъзияни миллатни хонавайрон ва гариб этгуви "қаттол душман"га қўйсаган. Ўшбу иллатлар билан юртимизда доим курашишга ҳаракат қилиб келинган. Йиллар давомида зиёлилар, диний уламолар, жамоат ва давлат ташкилотлари томонидан тарбиёт-ташвиқот ҳамда тушунтириш ишлари олиб борилган. Лекин бу иллатлар қайта-қайта тўбора қу-

чайиб борди. Одамлар ўртасида тўй-ҳашамлар, маъракаларни ўтказиш "мусобақа"га айланди, турли-туман янги одатлар билан "бойиди".

Шу боис, сўнгги йилларда тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, турли маърака ва маросимлар ўтказишни тартибга солиш бўйича қонунчиликка тегишли ўзгаришлар киритилиб, қатъий маъмурий чоралар белгиланди. Афсуски, бу саяҳат-ҳаракатлар аҳоли ўртасида, айниқса, ижтимоий тармоқларда баъзан ноўрин эътирозлар ва муҳокамаларга сабаб ҳам бўлди. Айрим пул топиб, ақл топамаган кишилар дабдабали тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар ўтказишдан ўзини тийишни ис-тамади.

Бироқ бутунги синови кунлар ҳар хил тортишувларга барҳам бериб, асрлар давомида курашиб келинаётган иллатларга чек қўйди. Пандемия вақтида вирус билан зарарланиш хавфи турмуш тарзимизни бутунлай ўзгартириб, тартибга риоя қилишга мажбур қилди.

Хусусан, махсус комиссия қарори билан вирус хавфи кам ҳудудларда 30 кишилиқ иччам никоҳ тўйлари ўтказишга рухсат берилди. Шу кунларда мазкур тартибга асосан тўйлар иччам ва ортиқча исрофгарчиликсиз ўтказилмоқда. Тўйдан иқтисод қилинган маблағлар ёш оила

моддий таъминотини мустаҳкамлашга сарфланяпти. Масалан, яқинда иккита тўйга йиллар давомида ҳозирлик қўрган оила 30 кишилиқ тўйдан ортан маблағга автомашина олганини эшитдик. Тўғриси, бундай хабарлар одамни қувонтиради.

Дарҳақиқат, айни кунлари ўзаро сўхбатларда исрофгарчиликсиз, ортиқча дахмаза ва дабдабасиз ўтаётган тўйлар кўпчиликлари манзур бўлаётганини эшитяпмиз.

Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги томонидан яқинда ўтказилган сўровнома ҳам фуқароларимизнинг иччам тўйлар ўтказишга бўлган муносабати тўйдан ўзгарганини кўрсатмоқда. Сўровномада иштирок этганларнинг яримдан кўпи 30 кишилиқ тўйни ёқлаб овоз берган, қолганлари эса 100 ва 200 кишилиқ тўйни маъқуллаган, бирорта фуқаро дабдабали тўй ўтказиш-ни ёқламаган.

Албатта, бутунги кунда миллатни хонавайрон ва гариб этгуви "қаттол душман"га бу жиҳатдан умумий муносабатимиз ўзгаргани, тўй ва маросимлар иччам ўтказилаётгани қувонarli ҳолат. Биз бунинг анъана даражасига қўтаришимиз керак, деб ўйлайман. Лекин бу осон эмас. Чунки янги кўнликмани асраб қол-миш фақат тўй қилувчиларнинг дунёқарши, истаги билан амалга ошиши қийин.

Махсус комиссия қарори билан вирус хавфи кам ҳудудларда 30 кишилиқ иччам никоҳ тўйлари ўтказишга рухсат берилди. Шу кунларда мазкур тартибга асосан тўйлар иччам ва ортиқча исрофгарчиликсиз ўтказилмоқда. Тўйдан иқтисод қилинган маблағлар ёш оила моддий таъминотини мустаҳкамлашга сарфланяпти.

Бизни қандай хавф кутяпти?

Бозор иқтисодиётининг талаб ва таклиф каби ўзармас қонунлари бор. Нафақат талаб таклифни шакллантиради, балки таклиф, ўз навбатида, талабни вужудга келтиради.

Кейинги йилларда юртимизда тўй-ҳашамлар билан боғлиқ катта хуфёна индустрия шаклланди. Деярли барча қишлоқларда серҳашам тўйхоналар барпо этилди. Тўйхоналар атрофида ўртақашлар, дастурхончилар, пишириқчилар, безакчилар, суратчилар ва бошқа сон-саноксиз турли хизматлар ривожланди. Ўшбу хизматлар мажмуаси катта маблағ айланувчи, даромад келтирувчи ҳамда хуфёна иқтисод билан чамбарчас боғлиқ "тўй-ҳашамлар индустрияси"ни ташкил қилади. Бу индустрияга олғир "тадбиркор"ларнинг миллиардлаб маблағлари

тиқилган ва бу сарф-ҳаражатлар уларга катта даромад келтириши керак.

Энг хавфлиси, ўшбу индустрияда давлат органларида ишлаб туриб, коррупцион пуллари эвазига ўз бизнесини ташкил қилган кимсалар ҳам йўқ эмас. Табиийки, тўй-ҳашамлар иччамлашиши, кам-харж ўтказилиши уларнинг "манфаат"лариға таомилла зид келади. Шунинг учун улар зимдан фаол қаршилик кўрсатишни бошлайди. Пандемиядан кейин енгилликлар берилганда "тўй-ҳашамлар индустрияси" дабдабали маросимлар ўтказиш бўйича агрессив тарбиётини бошлайди ва турли янги "хизматлар" таклиф қилиб, ҳавасманд ёшлар, соддароқ ота-оналарни харажат ботқонига тортади. Фарзанди бахтини ўйлайдиган оиладан ҳар хил баҳоналар билан пул шилишининг пайига тушади.

Бу муаммони бартараф этиш учун нима қилиш керак?

Авваламбор, "тўй-ҳашамлар индустрияси"да банд бўлган тадбиркорларга ўз фаолиятини бошқа йўналишда бошлаши учун имконият яратиб бериш керак.

Бунинг учун ҳукумат томонидан "тўй-ҳашамлар индустрияси"да банд бўлган тадбиркорлар тўғрисида аниқ маълумот тўпла-ниши ҳамда уларнинг фаолиятини фуқаролар ва жамият учун фойда келтирадиган фаолият турига ўзгартиришга ёрдам кўрсатиш бўйича аниқ чора-тадбирлар дастури ишлаб чиқиши лозим.

Мисол учун, тўйхоналар ўрнида ишсиз фуқароларни касб-ҳунарга ўргатувчи марказлар, педагог кадрларни касбга қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш марказлари, ёшларнинг маданий ҳордик чиқариш масканлари, фуқаролар ва жамият учун ҳақиқатан фойдали бўлган ижтимоий-маданий объектиларни барпо қилиш зарур.

Тадбиркорлик фаолияти йўналишини ўзгартириш мажбурлаш йўли билан эмас, балки солиқдан имтиёзлар бериш, имтиёзли кредитлар тақдим этиш, ўзгаришлардан манфаатдорлиқни ошириш орқали бўлиши керак. Албатта, бу таклифлар гўёки тадбиркорликнинг қайси-

дир турларини чеклашга ҳаракат қилинаётгандай фикр уйғотиши мумкин. Лекин асло ундай эмас, тадбиркорлиқни чеклаш тарафдори эмасмиз. Биз тадбиркорлар миллатни, жамиятни таназзулга эмас, аксинча тараққиётга, маърифатга етаклаши тарафдоримиз.

“ШОИР СОАТИ, ЖУДА БЎЛМАГАНДА, БИР СОАТ ОЛДИНДА ЮРИШИ КЕРАК”

Наим КАРИМОВ,

Ўзбекистон Республикаси фан арбоби,
Беруний номидаги давлат мукофоти ва
“Эл-юрт хурмати” ордени соҳиби,
филология фанлари доктори, академик

Шайхзода асари таъсирида олим бўлишга аҳд қилди

Иккинчи жаҳон уруши тугаб, музаффар жангчилар ўз ватанларига қайта бошладилар. Булажак таниқли адабиётшунос Матқуб Қўшонов жанговар дўстлари билан бирга, Тошкент вокзалига келиб тушиши билан ота-онасини, қариндош-уруғларини қанчалик соғинган бўлмасан, Тошкент — Урганч поездига чипта олишга ошмиқамди. Жонажон юрт пойтахтини, истироҳат боллари, санъат ва маданият қосоналарини кўрмасдан кетиш унинг табиати мутлақо зид эди. Тошкент ва тошкентликлар ўша кунларда Ҳамза театрининг “Жалолиддин Мангуберди” спектакли билан нафас олаётган эдилар. Мақсуд Шайхзоданинг мумтоз асари, Маннон Йўғрунинг режиссёрлиқ, Шукр Бурҳон, Абдор Ҳидоятлов, Сора Эшонтураеванинг актёрлик маҳорати тўғрисида томошабинлар қалбини ларзага келтирган спектаклни кўрмасдан кетиш эса буюк ватандош хотирасига нисбатан ўта ҳурматсизлик бўларди. Матқуб Қўшонов спектаклни кўрди-ю, э-хушини йўқотди. Шайхзода асари ва театр спектакли унинг қаршисида Жалолиддин сингари буюк сиймолар яшаган ўзбек халқи тарихининг олтин дарвозаларини очиб ташлагандек бўлди. У Шайхзода асари таъсирида адабиётшунос олим бўлишга аҳд қилди.

Шайхзода билан бир даврга яшаганман

Биз XX аср бошларида яшаган Фитрат, Абдулла Қодирий, Ҷўлпон сингари улғу ватандошларимизни кўрмаган бўлсак-да, Ойбек, Гафур Ғулом, Шайхзода, Миртемир сингари юз йилда бир марта келадиган гаройиб инсонлар ва шоирлар билан бир даврга яшаш, уларнинг қандай буюк сиймолар бўлганини ўз кўзимиз билан кўриш, уларнинг муборак овозларини эшитиш бахтига муяссар бўлган авлодларимиз.

Шайхзода гарчанд 1908 йили Низомий ва Насимий ватанида туғилган бўлса-да, эрксеварлик руҳида улғая бошлагани босиб, йигирма ёшида ҳибса олиниб, Ўзбекистонга сургун қилинган. У ўш йиллик сургун муддатини ўтиш жараёнида ўзбек тилини ўрганиб ва ўзбек тилида шеърлар ёза бошлаганига қолмай, ўзбек халқи, унинг бой ва қадимий маданиятига, бу маданиятнинг Ойбек ва Гафур Ғулом сингари вакилларига яхшилик қилган билан боғланиб ҳам қолди. Шу ҳол унинг янги ўзбек шеърятининг ёрқин намоянаси, ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётининг йирик тадқиқотчиси, қардош ва хорикий адабиётларнинг забардаст тарихини сифатида ижод қилиб, ўзбек адабиёти, фани ва маданияти раванкига буюк ҳисса қўшишига сабаб бўлди. У сургун муддати тугагандан кейин ҳам ота-онасининг, озарбайжон адабиёти яловбардорларининг илтимосларига қарамай, ўзбек халқи ва унинг адабиёти бағридан чиқиб кетишини хоҳламади.

Шайхзода тугма шеърӣ истеъдод соҳиби эди. Унинг дили ва тилидан қайнаб чиққан қарийб ҳар бир сўз ва ифода ўша заҳоти халқ мулкига айланган. Унинг 1927 йилда ёзилган “Наримон ҳақида халқ масали” шеърӣ орадан бир йил ўтгач, Бокудаги журналлардан бирида халқ асари сифатида нашр қилинган. Навоий ҳақидаги “Ғазал мулкининг султони” мақоласининг сарлавҳасини эса ўзлаштириб олган бирорта навоийшунос қолмаган...

Туроб Тўла Шайхзода ҳақидаги ёдномасида ёзувчиларнинг Дўрмондаги ижод боғини назарда тутиб, бундай ёзган эди: “Бир ҳафтала ўтар-ўтмас домла (яъни Шайхзода — Н.К.) ҳовлига чиқдилар. ...дарвоза олдидаги скамейкада ўтириб хаёл суришни севиб қолдилар. ...Бир кун чикасар, Бобоев ўтирган эканлар хаёлга ботиб. Домла: “Ха, Хаёлот скамейкаси” муборак бўлсин”, дебдилар. Шундай қилиб, бу скамейканинг номи “Хаёлот скамейкаси” бўлиб кетди. ...Бир кун қарасам, домла дарвозадан чиқдилар-у, қайтдилар. Келиб, “Хаёлот скамейкаси” банд экан”, деб илжайдилар-да, “Юринг, Шоирлар хиббонига борамиз, бўлмасам”, дедилар. Мен аввалига “қаёққа”, дегандек тикилиб қолдим домлага, кейин қулиб қайтардилар:

“Шоирлар хиббони”

Дарҳақиқат, боғнинг хиббони нҳоят гўзал, икки томони тилос, олма ва олча билан сафланган, сиз билан бирга муздек сув шилдираб илгариларди. У ҳақиқатан ҳам чарқочни босарди, хаёлингизни ўрнига келтирар, бир олам роҳат бағишларди”. Туроб Тўланинг бу хотирасини ўқир эканман,

Шайхзода адабий меросининг катта қисми шундай таҳлил ва талқинларни талаб этадиган шеърлардан иборат. Улар шу хусусияти билан анъанавий шеърӣ шакл ва услубларда ижод қилган аксар шоирларнинг, ҳатто ёш қаламкашларнинг шеърӣ машқларидан кескин фарқ қилган.

Шайхзоданинг бундан ярим аср аввал Тошкентда Адиллар хиббонидек гўзал ва муқташам масканнинг бўлишини орзу қилган ва Дўрмондаги хиббонлардан бирига “Шоирлар хиббони” деб ном берганида қандайдир орзу ёки башорат нурларини кўргандек бўлган. Уша йилларда, ҳатто кейин ҳам “адиб” сўзи кенг тарқалмаган, шунинг учун ўзбек шоир ва ёзувчиларининг ижодий бирашмаси “Ёзувчилар уюшмаси” деб аталиб келинган.

Туроб Тўла Шайхзода билан Шоирлар хиббониде сайр қилган кунларидан бирини эслаб, ана бундай ёзган: “...Хиббоннинг охиригача жим бордик. Домла бир нарсаси демоқчилар, шекилли, деб мен ҳам индамай бордим. Қайтшимизда ҳикоя бошладилар. “Беруний” драмасини саҳнама-саҳна ҳикоя қилиб кетдилар. Шундай ҳикоя қилди-лар, “Ҳамза” саҳнасида, артистлари иккидаси тасаввур қила бошладим. Ҳар бир сўз, ҳар бир эпизод ёки саҳнанинг тарихларига, биография-сига, қаердан тоғланлари, қайси тарихдан олганлари, қайси асарлардан фойдаланганларига ҳикоя қилардилар. Билмадим, Шоирлар хиббони-ни қанча айландик, эсимдасам, аммо домла ҳикоя қилиб берган “Беруний” фожиаси ҳамон эсимда...”

Шайхзода тасаввурдаги Шоирлар хиббониде ана шундай ижодий сўхбатлар бўлиши, бу сўхбатлар тингловчиларни қанчалик бойитса, сўзловчиларни ҳам ижодий режаларининг шаклланиши, ёзилажак асарлари концепциясининг ёрқинлик касб этишига шунчалик ёрдам бериши лозим эди. Камина шу нарсадан, айниқса, мамнунманки, Шайхзоданинг Шоирлар хиббони ҳақидаги тасаввур ва орзуси билан яқинда Тошкент шаҳрида барпо этилган муқташам Адиллар хиббони — адабиётимиз бўстони ўртасида муштарақ жиҳатлар оз эмас.

Хиббон... Шайхзода лўғатидаги энг фаол сўзлардан, Шайхзодадек самарали ижод қилган эмас. Агар Ойбек қаламига мансуб асарлар 20 жилдик “Мукаммал асарлар тўплами” сифатида нашр қилинган бўлса, китобхон халқимиз Шайхзода адабий меросининг кичик бир қисми — 5 жилдик “Асарлар”инигина ўқиш имконига эга. Ҳолбуки, шоир Тошкент кўчаларидаги дов-даракхларни назарда тутиб, “Даракхларнинг сони қадар мисралар тиздим”, деб бежиз айтмаган. Шайхзода 1928 йили советларга қарши қайфиятда айбланиб, Бирлашган давлат сиёсий бошқармаси (ОГПУ) қарори билан Тошкентга сургун қилинган ва Ўзбекистондаги бутун ҳаёти сиёсий назорат остида кечгани учун у кўпроқ Ленин, партия, Октябрь инқилоби, “Правда” газетаси сингари шеърӣят обизамзамларидан узоқ мавзуларда асарлар ёзишга мажбур бўлган. Газета ва журналлар ҳам тинмай ундан шундай “сиёсий ақтуал” шеърлар ёзиб беришни илтимос қилган.

Шайхзода адабий меросининг катта қисми шундай таҳлил ва талқинларни талаб этадиган шеърлардан иборат. Улар шу хусусияти билан анъанавий шеърӣ шакл ва услубларда ижод қилган аксар шоирларнинг, ҳатто ёш қаламкашларнинг шеърӣ машқларидан кескин фарқ қилган. Туроб Тўланинг эслашича, бир кун Дўрмонда, липа тағидаги чорпоқларда Шайхзода иштирокида кизин сўхбат бўлиб ўтган. Бунга шоирнинг шу кунга газеталар босилган қайсидир бир шеърӣ сабаб бўлган.

— Шеър — ҳаёт оҳанги, — деди домла шоирларига, даврага қараб. — Шунинг учун унинг оҳангига қараб юрасиз. Унга бўйсунасиз, унинг деганини қиласиз. Қилмасангиз, у шеърӣни ҳеч ким ўқимайди. Оҳанг — ўзига яраша сўз, образ талаб қилади. Мен шунда агар у истаган сўзни тополмасам, ясайман. Ҳа, ўзимизнинг тилимиз оҳангидан келиб чиқиб, албатта, сўз ясайман. Эҳтимол, у эзинингча бўлмас. Эҳтимол, англисчадан шундай туюлар сизга, китобхонга. Кейин барибир киришиб кетди янги қўлқандай. Шоир соати, жуда бўлмаганда, бир соат олдинда юриши керак... (таъкид бизники — Н.К.)

Шу ерда томоншанд шоирнинг сўзларини бўлиб, унинг юқорида келтирилган сатрларини яна бир бор эсласак. У ёзган эди:

...Неча ларзон сояларда излар қолдирдим,
Неча ёзу, неча созу, сўзлар қолдирдим...
Эки:
Яшар эди бўсаларнинг тўплами каби,
Севгиларнинг апрелдаги қўқлами каби...

Агар шу сатрларни ўзбек тилининг қонун ва қоидалар асосида қайта тизиб қилсак, улардаги бадий гузалликдан асар ҳам қолмайди. Шунинг учун Шайхзода, ўзи эътироф этганидек, бу сатрларда тилдаги мавжуд сўзлар ёрдамида янги сўз ёки ифода қилган. “Бўсаларнинг тўплами”, “Севгиларнинг апрелдаги қўқлами” каби. Қаранг, қандай гўзал ясалмалар ва қандай гўзал топиламалар!

“Менинг услубимни баъзилар: “Китобхон ҳазм қилолмайди”, дейишади. Бу ама ана шу янгиликдан, бир соат олдинда юришдан, — деб қулди охири домла, бу ибора ўзига ҳам таъсир қилиб. — Ҳақ гап, дўстлар, янги бадий тафаккурга янги бадий ифода керак, янги ифодалар маҳражига эса, янги шакл, янги, эҳтиросли мисралар керак!

Балки ҳар бир қўшиғимда, нақоратимда
Яшар эди бўсаларнинг тўплами каби,
Севгиларнинг апрелдаги қўқлами каби.
Уйғонсам-да, унутилмас ширин тўш каби,
Мени тўшдан уйғотолган сайрор қўш каби.
Хиббонлар кўрамани, ҳаёлот, йўсул,
Миснавийнинг байтларидек ҳушбилан, узун.

Шайхзоданинг азиз умри факат кўркам хиббонларда кечмади. Агар у 1928 йили Дарбанддан Тошкентга сургун қилинган бўлса, 1951 йили 25 йиллик қамқоқ жазосини ўтиш учун Тошкентдан Сибирга юборилди. У Сибир музликларидан қайтиб келганидан кейин ҳам узоқ вақтгача матбуот эшикларини очолмай, илмий ва ижодий кечалар минбарига яқинлашолмай, “сиёсий ақтуал” шеърлар ёзиш билан яради.

Шоир ҳаётининг шу зулматдан иборат кунларини бундай эслайди:

...Аммо толе мени доим эркаламади,
Баъзан замон йилни-йилга ҳеч уламади.
Саҳроларга дуч келдимки, на ирмоқ, на қўл,
Сурғунларга юбордим, на уфқ, на йўл.
Леким доим эсда эди хиббонларим,
У йўлларда ана кезмок — чин армонларим.

Биз бу мисраларда яна “хиёбон” образига дуч келамиз. Сўнгги сатрлардан равшан бўлишича, Шайхзода тасвири ва талқинидаги хиббон икки четда кўркам даракхлар ўсиб, йўловчини ёзининг жазираси кунлариде офтобнинг хатарли нурларидан соябон янглиғ сақланган йўл ва шу йўлнинг мунаввар бекатларидир.

Шайхзода адабий меросининг катта қисми шундай таҳлил ва талқинларни талаб этадиган шеърлардан иборат. Улар шу хусусияти билан анъанавий шеърӣ шакл ва услубларда ижод қилган аксар шоирларнинг, ҳатто ёш қаламкашларнинг шеърӣ машқларидан кескин фарқ қилган.

Туроб Тўланинг эслашича, бир кун Дўрмонда, липа тағидаги чорпоқларда Шайхзода иштирокида кизин сўхбат бўлиб ўтган. Бунга шоирнинг шу кунга газеталар босилган қайсидир бир шеърӣ сабаб бўлган.

— Шеър — ҳаёт оҳанги, — деди домла шоирларига, даврага қараб. — Шунинг учун унинг оҳангига қараб юрасиз. Унга бўйсунасиз, унинг деганини қиласиз. Қилмасангиз, у шеърӣни ҳеч ким ўқимайди. Оҳанг — ўзига яраша сўз, образ талаб қилади. Мен шунда агар у истаган сўзни тополмасам, ясайман. Ҳа, ўзимизнинг тилимиз оҳангидан келиб чиқиб, албатта, сўз ясайман. Эҳтимол, у эзинингча бўлмас. Эҳтимол, англисчадан шундай туюлар сизга, китобхонга. Кейин барибир киришиб кетди янги қўлқандай. Шоир соати, жуда бўлмаганда, бир соат олдинда юриши керак... (таъкид бизники — Н.К.)

Шу ерда томоншанд шоирнинг сўзларини бўлиб, унинг юқорида келтирилган сатрларини яна бир бор эсласак. У ёзган эди:

...Неча ларзон сояларда излар қолдирдим,
Неча ёзу, неча созу, сўзлар қолдирдим...
Эки:
Яшар эди бўсаларнинг тўплами каби,
Севгиларнинг апрелдаги қўқлами каби...

Агар шу сатрларни ўзбек тилининг қонун ва қоидалар асосида қайта тизиб қилсак, улардаги бадий гузалликдан асар ҳам қолмайди. Шунинг учун Шайхзода, ўзи эътироф этганидек, бу сатрларда тилдаги мавжуд сўзлар ёрдамида янги сўз ёки ифода қилган. “Бўсаларнинг тўплами”, “Севгиларнинг апрелдаги қўқлами” каби. Қаранг, қандай гўзал ясалмалар ва қандай гўзал топиламалар!

“Менинг услубимни баъзилар: “Китобхон ҳазм қилолмайди”, дейишади. Бу ама ана шу янгиликдан, бир соат олдинда юришдан, — деб қулди охири домла, бу ибора ўзига ҳам таъсир қилиб. — Ҳақ гап, дўстлар, янги бадий тафаккурга янги бадий ифода керак, янги ифодалар маҳражига эса, янги шакл, янги, эҳтиросли мисралар керак!

Уларни изласанг, баъзан келавермайди. Жаҳлинг чиқиб кетади-да, ундан кейин тўқиб ташлайсан. Қарабсанки, бир-икки кундан кейин ўзингга эриш қўринмай қолади. Ун-ўн беш кундан кейин эса китобхонга. Кейин ўзи ҳам ишлата бошлайди бу сўз ё иборани”.

Каминанинг бу сўхбатга, умуман, Шайхзода шеърятининг ўзига ҳослиги масаласига тўхтаганимнинг сабаби шундаки, Шайхзода шундай изланишлари ва топиламалари тўғрисида “Биз ишчимиз, хизматчимиз...” ёки “Менинг икки онам бор. Иккиси ҳам меҳрибон...” сингари шеърлар билан китобхонлар эътиборини қозongan ўзбек шеърятини янги ва юксак бир босқичга олиб чиқди. Уни жаҳон мумтоз ва замонавий шоирларининг бадий йотуқлари билан бойитди, ўзбек шеърятдаги вазн ва қофиянинг бадий имкониятларини беҳад кенгайтирди. Унинг ўзбек шеърятини тараққиёти йўлида олиб борган изланишлари Асқад Мухтор сингари ҳассос шоирларнинг майдонга келишида ҳосилдор замин бўлиб хизмат қилди.

Театр ва драматургия, муайян сабабларга кўра, ўзбек маданиятига кечроқ кириб келган. Бу икки соҳа XX аср бошларида жадид адабиёти намояндаларининг сайёҳаракати билан майдонга келган ва ўзбек халқининг миллий уйғонишида муҳим роль ўйнаган бўлса-да, янги ижтимоий-тарихий ўзгаришлар даври ўзбек адабиёти ва санъати олдида бу ҳар икки соҳани, янада юксалтириш, Шекспир, Шиллер, Гоголь, Чехов драмалари даражасидаги саҳна асарларини яратиш даражасига эришишдек оғир вазифани қўйди. Иккинчи жаҳон урушининг бошланиши эса адабиёт ва санъат арбобларидан янги тарихий давр талабларига жавоб берувчи, замирида кучли қаҳрамонлар ва муросасиз тўқнашувлар ётган, халқ қалбига фидойилик, жасорат ва ватанпарварлик фазилатларини пайванд эта олувчи асарларни яратишни талаб қилди. Шу мушкул бир даврда халқ драматургияда ҳатто “атак-чечак” қилмаган, аммо оташин шеърлари билан халқ ва армияга жанговар рух бағишлаган Шайхзода Хоразм халқининг қаҳрамони Жалолиддин ҳақида саҳна асарини ёзишга аҳд қилди. Шайхзода бу асарни ёзишдан аввал машҳур саркарда ҳақидаги тарихий манбаларни мутолаа қилиш билан бирга, Шекспирнинг трагедия ва тарихий хроника жанрларида ёзган асарларини кўнт билан ўрганди. У 1944 йил 26 декабрда илк бор саҳна юзини кўрган “Жалолиддин Мангуберди” трагедиясида ўзини мураккаб тарихий жараёнларни чуқур таҳлил қилувчи, бош қаҳрамон билан уни қуршаган чиркин муҳит ўртасидаги зиддиятларни кўра ва оча олувчи, бош салбий қаҳрамон — Чингизхонга нисбатан ўта мураккаб ва ноҳор аҳволда қолган бош ижобий қаҳрамон — Жалолиддиннинг темир иродаси ва руҳий қудратини маҳорат билан тасвирлай олувчи драматург сифатида намойиш этди.

Афсуски, ўзбек театрининг бу юксак парвози БКП(б) Марказий Комитетини қўчима юборди. Асар муаллифи Москвада тайёрланган янги сиёсий қатъоннинг дастлабки қўрбонларидан бири бўлди. Шайхзода Сталин шахси қораланиб, миллионлаб бегуноҳ маҳбуслар озодликка чиқишлари арафасида олис бағрига қайтиб, сихат-саломатлигини озгина тузатиб олгач, энди Хоразм хонининг валиҳуди эмас, балки XV асрда яшаган буюк олим ва давлат арбоби Улугбек ҳақида саҳна асарини ёзишга киришди.

Шу нарсаси гаройибки, ўзбек халқининг аксар қисми ҳатто 30–40-йилларда ҳам олис ўтмишда яшаган буюк саркардаларни, подшоҳлари ва олимлари тўғрисида етарли маълумотга эга бўлмаган. Шайхзода халқнинг илмий-маърифий онги ва билимидеги ана шу кемтиқни бартараф этиш мақсадида 1943 йил февралда “Қизил Ўзбекистон” газетасида “Улугбек қим” деган мақоласини эълон қилган ва шу мақола қўлёзмасининг охирига “Улугбек қим”, “Беруний қим” деган сўзларни ёзиб қўйган экан. Бу икки сўз шунчаки ёзилган сўзлар эмас, балки Шайхзода ижодий ҳаётининг маъно ва моҳиятини белгиллаш лозим бўлган қоллар эди. У яқин йиллар ичида бирининг тугилган кунига 575 йил, иккинчисининг таваллудига эса 1000 йил тулиши муносабати билан улар ҳақида саҳна асарларини яратиш ва бундан ҳам муҳими республика раҳбарларини мудроқ ҳолатдан уйғотиб, бу улғу олимлар юбилей саналарининг ЮНЕСКО ердамида жаҳон миқёсида нишонланишига эришиш эди.

Шоирнинг “Мирзо Улугбек” трагедияси тўғрисида қўл ва хўп ёзилган. Аммо дорилламон замонлар яқинлашиб, дин арбобларига муносабат ўзгара бошлаганидан сўнг бу буюк асарга ҳам тош отадиганлар топишган.

Бадий ижоднинг бир хусусияти бор. Бу ёзувчининг тарихий ҳақиқатдан чекиниш ҳуқуқи. Тарихий мавзудаги қарийб барча асарлар — драмалар, роман ва қиссаларда антик даврдан бошлаб ёзувчилар шу ҳуқуқларидан фойдаланиб келадилар. Шайхзода ҳам “Мирзо Улугбек”ка асар концепцияси талаби билан Хўжа Аҳрор образини Улугбекнинг антиподи сифатида киритган ва бунга ўзини ҳуқуқли деб билган. Зеро, айрим тарихий манбалар, айниқса, бадий асарларда, академик Буривой Аҳмедов ёзганидек, “Улугбек билан Хўжа Аҳрор ўртасида қандайдир келиш-мовчилик ва Хўжанинг Мирзо Улугбекни ўлдиришида қўли борлиги ҳақида фикр айтилган”. Шайхзода Хўжа Аҳрор образини Улугбекнинг ғоявий рақиб сифатида тасвирлашда шундай манбаларга осланган. Бу эса масаланинг

бир томони. Иккинчи томони шундаки, таниқли театршунос Тохир Исмолов ёзганидек, “Мақсуд Шайхзоданинг Хўжа Аҳрор сиймосини фаол бир иштирокчи сифатида асарга киритиши тарихий фактлар нуктаи назаридан хилофдек қўринади. Зотан, Хўжа Аҳрор асли Тошкент вилоятидан бўлиб, Улугбекдан ўн ёш кичик бўлган. Яна шу ҳам ҳақиқатки, Хўжа Аҳрор Улугбек замонасидаёқ Мовароуннаҳрда жуда катта шўҳрат топган, сон-саноксиз муридлар эгаси ва мамлакатнинг кўп ҳудудларида беҳад мол-мулк, ер-сув ва чорвага эга йирик феодал эди. Агар тарихий манбаларга сўяниб, Улугбек даврига чуқурроқ назар ташланса, мамлакатда дунёвий ҳукмрон, қонуний тахт соҳиби темирӣ Мирзо Улугбек, диний ҳукмрон (таъкидлар бизники — Н.К.) эса ўта йирик феодал Хўжа Убайдулло Аҳрор бўлиб, даврининг ҳақиқий таназзул тенденциясини мана шу икки сиймо орасидаги зиддият белгилаганлигини ўқиб олиш мумкин”.

Масала шундай баҳсли бўлган бир пайтда “Мирзо Улугбек” спектаклининг шома-шошарлик билан театр репертуаридан олиб ташланиши буюк шоир ва драматург хотирасига нисбатан ўта ҳурматсизлик бўлди.

Афсуслар бўлсинки, Шайхзода-нинг оғир хасталик йилларида ёзган ёки ёза бошлаган “Абу Райҳон Беруний” пьесаси бизгача етиб келмади. Аммо шу нарсаси маълумки, Шайхзода бу асар устида “Мирзо Улугбек” устида ҳам) ишлаши жараёнида ҳавас қиларли даражада шу қадар кўп манбаларни ўргангани, улардан олган қимматли маълумотларнинг аксар қисми бу асарларга ҳатто кирмай ҳам қолган. Бу ҳол Шайхзоданинг, айниқса, тарихий мавзуга мурожаат этганида, нафақат турли давлат ва хусусий архивларда сақланган ҳужжатлар, балки халқ хотирасида сақланган ва “оғзаки тарих” ҳисобланган маълумотларни ҳам пухта ўрган-

ганидан шаҳодат беради. Афсуски, совет давлати тегиримондан омон чиққанига қарамай, сихат-саломатлигини йўқотган Шайхзоданинг ҳам бундай режимда яшashi, ҳам ўз олдига қўйган катта ижодий режаларини бажариши амри маҳол эди. У “Беруний”ни тугата олмаганидек, XX асрнинг 20–30-йилларида дунёга келган ўзбек зиёлилари ҳақидаги саҳна асарининг дастлабки саҳифаларини ёзишга ҳам улғурмади.

Шеърят ва драматургия Шайхзоданинг икки қаноти эди. У шу икки қаноти билан бадий ижоднинг юксак чўққиларига кўтарилиб, ўзбек адабиёти хазинасини ўлмас асарлар билан бойитди. Шоир шу катта ижодий йотуқлари билганина қиёфаланиб қолмади. У забардаст адабиётшунос олим сифатида мумтоз ва замонавий ўзбек адабиёти тарихининг муҳим масалаларига бағишланган қатор тадқиқотларни ҳам яратди. Бу тадқиқотларнинг бир қисми Ўзбекистонда навоийшунослик ва фуқарашунослик фанларининг шаклланиши ва ривожланишида муҳим омили бўлди. Айни пайтда у ўзбек китобхонларини Шарқ ва Ғарб адабиёти намояндаларининг ҳаёти ва ижоди билан таништирувчи қатор мақолалар ёзди. Бундан ташқари, Шайхзода 40-йилларнинг ўрталаридан бошлаб ҳаётининг сўнгги нафасига қадар Низомий номидаги Тошкент педагогика институтини доцент лавозимида хизмат қилиб, юзлаб юқори малакали ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиларининг етишиб чиқишига бебаҳо ҳисса қўшди.

Шайхзоданинг ижодий фаолиятида яна бир соҳа бор. Бадий таржимадир. Шайхзода қаламига мансуб таржималар шу қадар қўқки, улар орасида Шекспирнинг “Ҳамлет”, “Ромео ва Жульетта”, Пушкиннинг “Мис чавандоз”, “Кавказ”, Лермонтовнинг “Кавказ асирӣ”, Маяковскийнинг “Жуда соз” сингари асарлари борлигини айтишимиз ва Шайхзоданинг бу йирик асарлардан ташқари, Ш.Руставели, Жюмий ва Байрон сингари классиклардан тортиб, то Расул Риза ва А.Сурковгача бўлган турли миллат шоирларининг шеърларини таржима қилганини эслатишимиз ўринли бўлади. Бу асарлари таржима қилишининг ўзиёқ бир ижодкорнинг бутун умрини эгаллаш ҳеч гап эмас...

Адабиёт — дунёдаги энг антиқа мўъжизалардан бири

Адабиёт ёш ва қари, зорат ва аёл, бой ва камбағал кишилардан иборат инсониятни интеллектуал мулк оламига олиб кириб, улар орасида давлат, фан ва маданият арбобларининг етишиб чиқишида ота-оналик қилади. Агар адабиёт бўлмаса, балки инсоният ўз тарихи давомида шунчалик маданий ва техник юксалишга кўтарилмаган бўлармиди... Адабиёт эса мавҳум бир олам эмас, балки қўлға қалам ушлаган, пешонасидан истеъдод нурлари таралиб турган, қалбда эса эзгу мақсад ва орзулар яшаган кишилардан иборат. Мақсуд Шайхзода ҳам шундай кишилардан биридир.